

Opinnäytetyö (AMK)

Palvelujen tuottaminen ja johtaminen

Toimitilapalvelut

2011

Jussi Niemi-Aro

TURVALLISEMPI KOULU; KEHITYSEHDOTUKSIA TURVALLISUUDEN PARANTAMISEEN

– case: Turun AMK, Lemminkäisenkadun
toimipiste

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Palvelujen tuottaminen ja johtaminen | Toimitilapalvelut

Opinnäytetyön valmistumisajankohta 7.12.2011 | Sivumäärä: 60

Ohjaaja: Anna-Liisa Lindström

Jussi Niemi-Aro

TURVALLISEMPI KOULU; KEHITYSEHDOTUKSIA TURVALLISUUDEN PARANTAMISEEN

Case: Turun AMK, Lemminkäisenkadun toimipiste

Opinnäytetyön aihe lähti Lemminkäisenkadun toimipisteen turvallisuuspäällikön tarpeesta selvittää oppilaitoksen turvallisuutta. Opinnäytetyössä tarkastellaan toimipisteen turvallisuutta ja annetaan kehitysehdotuksia turvallisuuden parantamiseksi. Kehitysehdotukset pohjautuvat teoretietoon ja kiinteistössä suoritettuun havainnointiin. Keskeisimmät tarkastelukohteet ovat turvallisuuskulttuuri, paloturvallisuus, ampumavälikohtaus ja poistumisturvallisuus.

Tutkimus on luonteeltaan teoreettinen ja empiirinen, sillä opinnäytetyössä annetut kehitysehdotukset pohjautuvat yhdessä kirjallisuuteen ja havainnointiin. Tärkeimpiä tutkimuksessa käytettyjä lähteitä ovat eräät Suomen lait ja niiden asetukset, kuten pelastuslaki ja sitä tarkentava asetus pelastustoimesta. Ministeriöiden raportteja oppilaitosten turvallisuudesta sekä Suomen pelastusalan keskusjärjestön teoksia käytettiin myös paljon lähteenä tässä opinnäytetyössä. Havainnointia suoritettiin sekä kiinteistöön että henkilöihin kohdistuen. Henkilöihin kohdistuvaa havainnointia suoritettiin poistumisharjoituksen avulla. Kiinteistöä on havainnointia useamman vuoden ajalta tutkijan ollessa kiinteistön käyttäjä sekä opiskelijana että henkilökunnan jäsenenä.

Opinnäytetyön tulokset ovat teorian ja havainnoinnin kautta ilmenneet kehitysehdotukset turvallisuuden parantamiseksi. Opinnäytetyössä on esitelty lukuisia kehitysehdotuksia turvallisuuskulttuurin, kriisitilanteiden ja poistumisturvallisuuden parantamiseksi. Turvallisuuskulttuurin osalta Turun AMK:n ongelma on turvallisuusasioiden aliarvostus, jolloin turvallisuuskulttuuri ei ole hyvällä tasolla. Kriisitilanteiden osalta kehitysehdotukset koskevat usein vahinkojen minimoimista, sillä kriisitilanteiden ennaltaehkäiseminen osoittautui hyvin haastavaksi. Poistumisturvallisuuden osalta kehitysehdotukset koskevat usein henkilöiden käyttäytymistä hätäpoistumistilanteessa.

ASIASANAT:

Turvallisuus, turvallisuuskulttuuri, poistumisturvallisuus, poistumisharjoitus, kriisitilanne, paloturvallisuus, koulusurmat

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Hospitality Management | Facility management

Date: 7.12.2011 | Total number of pages: 60

Instructor: Anna-Liisa Lindström

Jussi Niemi-Aro

SAFER SCHOOL; SUGGESTIONS HOW TO IMPROVE SAFETY

Case: Turku University of Applied Sciences, Lemminkäisenkatu's campus

The subject of the thesis is to improve safety on Lemminkäisenkatu's campus in the Turku University of Applied Sciences (TUAS). The purpose of this thesis is to give suggestions how to improve safety on Lemminkäisenkatu's campus. The suggestions are based on theory and observation that has been done in the facility. The most important aspects in this thesis are: safety culture, fire safety, school shootings and evacuation safety. The subject of the thesis was given by the chief of security of the school. He wanted a survey about the safety of the school.

The research is both theoretical and empirical because the suggestions given are based on theory and observation. The most important sources on this thesis are laws and regulations such as the law on rescue and the regulation on rescue. The Finnish government's reports on school safety and works of Finland's head organization of rescue were also very important sources when writing this thesis. Both the facility and people were observed. People were observed on fire evacuation drill and facility was observed during several years when the researcher was a part of the school as a student and a member of the staff.

The results of this thesis are the suggestions to improve school's safety based on theory and observation. There are multiple suggestions to improve school's safety concerning safety culture, crisis occasions and evacuation safety. TUAS's biggest problem concerning safety culture is underestimation of the safety issues. For this reason the level of safety culture is poor. Suggestions concerning crisis occasions are about decreasing the damage done by the crisis because it turned out to be very challenging to prevent crisis occasions. The suggestions concerning evacuation safety are often about the behaviour of people in the occasion of emergency evacuation.

KEYWORDS:

Safety, safety culture, evacuation safety, evacuation drill, fire safety, crisis, school shootings

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 TURVALLISUUSKULTTUURI.....	7
2.1 Turvallisuuskulttuuri Turun ammattikorkeakoulussa	8
2.2 Omatoiminen varautuminen	9
2.3 Pelastussuunnitelma	10
2.3.1 Pelastussuunnitelman sisältö	10
2.3.2 Miksi pelastussuunnitelma laaditaan ja mitkä ovat sen hyödyt?	11
2.4 Elektroniset turvajärjestelmät	12
2.5 Yhteistoiminta viranomaisten kanssa	13
2.6 Riskinarviointi	14
2.7 Skenaariotyöskentely riskinarvioinnin avuksi	16
3 PALOTURVALLISUUS	18
3.1 Opasteet	18
3.1.1 Poistumisreittien ja -opasteiden valaisu	18
3.1.2 Opasteiden sijoittaminen	19
3.2 Lemminkäisenkadun toimipisteen fyysinen turvallisuus paloturvallisuuden osalta	20
4 KOULUSURMAT.....	22
4.1 Koulu-uhkaukset	22
4.2 Koulusurmat Suomessa	24
4.3 Kiinteistön fyysinen turvallisuus koulusurmien estämisessä	25
4.4 Koulusurmien ennaltaehkäisy	26
4.4.1 Kouluampujan tunnistaminen	27
4.4.2 Rankaiseminen ei ole ennaltaehkäisyä	28
4.5 Toiminta vaaratilanteessa	29
5 KRIISITILANNE.....	30
5.1 Yksilön toiminta kriisitilanteessa	30
5.2 Kriisitilanteen johtaminen	32
6 POISTUMISTURVALLISUUS.....	35
6.1 Henkilöiden toimintaan vaikuttavat tekijät hätäpoistumistilanteessa	35
6.2 Poistumisharjoitus	36
6.2.1 Ennen poistumisharjoitusta ja poistumisharjoituksen kulku	37
6.2.2 Poistumisharjoituksen tulokset	38

6.3 Poistumiskartat	43
7 POHDINTA	44
LÄHTEET	49

LIITTEET

Liite 1. Sisäinen palotarkastuslomake	
Liite 2. Poistumisharjoituskysely	
Liite 3. Poistumiskartta 1. kerros	
Liite 4. Poistumiskartta 1. kerros B-osa	
Liite 5. Poistumiskartta 2. kerros B-osa	
Liite 6. Poistumiskartta 3. kerros B-osa	
Liite 7. Poistumiskartta 1. kerros A-osa	
Liite 8. Poistumiskartta 2. kerros A-osa	
Liite 9. Poistumiskartta 3. kerros A-osa	

KUVAT

Kuva 1. Poistumiskartta	42
-------------------------	----

KUVIOT

Kuvio 1. Riskikaavio	13
Kuvio 2. Riskien tavoitetila	14

1 Johdanto

23. syyskuuta 2008 on syy siihen, miksi halusin tehdä opinnäytetyön kouluturvallisuuden parantamisesta. Tuona päivänä tehtiin sodan jälkeisen ajan vakavin rikos. Tuolloin kotikaupungissani Kauhajoella sattui yhdentoista ihmisen hengen vaatinut tragedia. Opiskelija ampui itsensä lisäksi kymmenen muuta ihmistä. Reilua vuotta aiemmin Jokelan koulukeskuksessa sattuneessa ammuskelussa sai surmansa yhdeksän ihmistä. Viimeistään Kauhajoen tragedian jälkeen keskustelu kouluturvallisuuden parantamisesta alkoi ja perustettiin erilaisia työryhmiä parantamaan oppilaitosten turvallisuutta. Näiden työryhmien julkaisemat raportit Jokelasta, Kauhajoelta ja yleisestä oppilaitosturvallisuudesta ovat olleet tärkeitä lähteitä tätä opinnäytetyötä tehdessä. Muita tärkeitä lähteitä ovat olleet Suomen lait ja asetukset, kuten pelastuslaki ja sitä tarkentava asetus pelastustoimesta sekä Suomen pelastusalan keskusjärjestön teokset.

Tämän opinnäytetyön tavoite on antaa mahdollisimman paljon kehitysehdotuksia Turun ammattikorkeakoulun Lemminkäisenkadun toimipisteen turvallisuuden parantamiseksi. Opinnäytetyön pää tarkastelukohteita on oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri, paloturvallisuus, turvallisuus ampumavälikohtauksessa ja poistumisturvallisuus.

Opinnäytetyössä tutkittiin mitä sisältyy hyvään turvallisuuskulttuuriin oppilaitoksessa ja miten kriisitilanteita voidaan ennaltaehkäistä. Opinnäytetyö sisältää teoretietoa turvallisuuden eri alueista ja erilaisista vaaratilanteista. Opinnäytetyön tärkein tutkimusmenetelmä on havainnointi, jota on suoritettu kiinteistössä yli neljä vuotta. Tutkija on opiskellut kiinteistössä ja työskennellyt opiskelija-assistentin tehtävissä. Tutkimuksessa käytetty havainnointimenetelmä on vapaata havainnointia, jonka tarkoituksena on

havainnoida kohdetta ilman aiempia tutkimustuloksia ja pyrkiä luomaan uutta tietoa kohteesta. Havainnointi pohjautuu teoriaan ja sitä suoritetaan tarkastellessa kiinteistöä paloturvallisuuden, ampumavälikohtauksen ja poistumisturvallisuuden osalta. Henkilöiden toimintaa havainnoidaan poistumisharjoituksen avulla, josta lisää kappaleessa seitsemän. Lopputuloksena on teorian ja havainnoinnin pohjalta ilmenneet kehitysehdotukset oppilaitoksen turvallisuuden parantamiseksi. Kehitysehdotukset on sijoiteltuna aiheena olevien kappaleiden loppuun kursivoituna oppinnäytetyön lukemisen helpottamiseksi.

Turun ammattikorkeakoulussa opiskelee lähes kymmenentuhatta opiskelijaa seitsemällä eri alalla ja 45:ssä eri koulutusohjelmassa. Vakituista henkilöstöä on noin 800. (www.turkuamk.fi > esittely.) Turun ammattikorkeakoulu koostuu kahdeksasta eri toimipisteestä, joita on Turun viiden toimipisteen lisäksi Salossa, Loimaalla ja Uudessakaupungissa. Loimaan ja Uudenkaupungin toimipisteiden nuorten opetus siirretään vuoden 2011 aikana Turun alueelle. (Turun ammattikorkeakoulun yhteiskuntavastuuraportti 2010, 17.)

Lemminkäisenkadun toimipiste on yksi viidestä Turussa sijaitsevasta Turun ammattikorkeakoulun toimipisteestä. Lemminkäisenkadun toimipisteessä opiskelee yli tuhat opiskelijaa ja henkilökuntaa on noin 100. Lisäksi oppilaitoksen tiloissa on päivittäin useita tilavuokralaisia ja vierailijoita. Toimipiste koostuu yhdestä rakennuksesta, jossa on yli 15 000 kerrosneliömetriä. Rakennus on jaettu A- ja B-osiin helpottamaan kiinteistön hahmottamista. A-osa koostuu neljästä kerroksesta kellarikerros mukaan lukien ja B-osa viidestä kerroksesta kellarikerros mukaan lukien. Liitteissä 3-9 on esiteltynä rakennuksen pohjapiirustukset.

2 Turvallisuuskulttuuri

Yleisesti ottaen hyvä turvallisuuskulttuuri koostuu turvallisuusasioiden arvostuksesta, riittävästä tiedosta ja käytännön turvallisuusteoista. Jos jokin näistä kolmesta kohdasta puuttuu, oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ei ole kovin hyvällä tasolla. Hyvän turvallisuuskulttuurin luomiseksi oppilaitoksen johdon tulee sitoutua turvallisuusasioiden kehitykseen. Ei ainoastaan siksi, että johto näyttäisi henkilöstölle mallia, vaan myös siksi, että viime kädessä oppilaitoksen johto kantaa vastuun turvallisuudesta. (Ripatti & Waitinen 2009, 4-5.) Johdon tulee sitoutua kehittämään turvallisuutta ja tarjoamaan turvallinen työympäristö työntekijöille myös työturvallisuuslain puolesta. Laki edellyttää järjestelmällistä vaarojen selvittämistä ja riskin arviointia. Lain mukaan työnantajan on annettava työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä sekä arvioitava niiden merkitys turvallisuudelle. (Työturvallisuuslaki 14 §.)

Hyvän turvallisuuskulttuurin luomisessa henkilökunnan turvallisuusosaaminen on tärkeää. Henkilöstö täytyy kouluttaa vähintään alkusammutus- ja ensiaputaitoisiksi. Henkilökunnan tietous riskeistä ja taito toimia hätätilanteen sattuessa on välttämätöntä. Voidaan jopa sanoa, että jokainen työntekijä, joka ei osaa käyttää alkusammutuskalustoa tai antaa ensiapua, on oppilaitokselle turvallisuusriski. Kun oppilaitoksen henkilöstö tunnistaa mahdolliset vaarat ja tietää miten hätätilanteessa tulee toimia, voidaan suuremmilta onnettomuuksilta välttyä ja pitää aineelliset vahingot ja henkilövahingot mahdollisimman pieninä. (Ripatti & Waitinen 2009, 4-5.)

Henkilökunnan keskuudessa on usein harhaluulo, että työpaikan turvallisuudesta vastaa joku ulkopuolinen taho kuten pelastuslaitos, poliisi tai vaikkapa kiinteistöön asennetut sähköiset turvajärjestelmät. Todellisuudessa juuri henkilökunta ja kiinteistön muut käyttäjät vastaavat oppilaitoksen

turvallisuudesta. Vaikka varsinainen vastuu kuuluu lain (Työturvallisuuslaki 14 §) mukaan ylimmälle johdolle, kaikki kiinteistön käyttäjät ylläpitävät oppilaitoksen turvallisuutta pienillä teoilla. Turvallisuus voidaankin nähdä pienten asioiden ja henkilöiden ketjuna, jossa jokaisen lenkin tulee olla vahva, jotta hyvä turvallisuustaso saavutetaan (Ripatti & Waitinen 2009, 5).

Oppilaitoksen turvallisuutta voidaan pitää kaiken koulutyön lähtökohtana ja siihen tulee johdon, henkilökunnan ja kaikkien kiinteistön käyttäjien sitoutua (Ripatti & Waitinen 2009, 4-5). Oppilaitoksessa tulee käydä keskustelua turvallisuuskäytännöistä ja asettaa tavoitteita paremman turvallisuuden saavuttamiseksi. Myös turvallisuuteen liittyvää tilastointia tulee suorittaa ja henkilökunnan vastualueet on kirjattava tarkasti ylös. (Kerko 2001, 26.)

2.1 Turvallisuuskulttuuri Turun ammattikorkeakoulussa

Turun ammattikorkeakoulun yhteiskuntavastuuraportista (2010) sekä Internet-sivuilta (www.turkuamk.fi > esittely) löytyy vain vähän tietoa oppilaitoksen turvallisuusasioista. Yhteiskuntavastuuraportin (2010, 39) mukaan Turun ammattikorkeakoululla on työsuojelutoimikunta, joka kuulee henkilökuntaa työturvallisuuteen liittyvissä asioissa. Koska oppilaitoksen Internet-sivuilta ei löydy juuri mitään turvallisuuteen viittaavaa, eikä turvallisuutta ei ole nostettu oppilaitoksen arvojen tai strategian joukkoon (www.turkuamk.fi > esittely > arvot ja strategia), voidaan melko varmasti todeta, että turvallisuusasioita ei arvosteta riittävän korkealle eikä täten ole onnistuttu rakentamaan pohjaa hyvälle turvallisuuskulttuurille. Ripatti ja Waitinen (2009, 5) nostavat turvallisuusasioiden arvostuksen yhdeksi kulmakiveksi hyvän turvallisuuskulttuurin luomisessa.

Kehitysehdotus: Turvallisuus tulee ottaa mukaan oppilaitoksen arvoihin ja strategiseen päätöksentekoon. Tällöin turvallisuuteen osoitettaisiin lisää resursseja ja varmistettaisiin henkilökunnan kyky toimia vaarallisessa tilanteessa. Lemminkäisenkadun toimipisteessä henkilökunnan vaihtuvuus on suurta, joten uuden henkilökunnan perehdyttäminen turvallisuuteen on tärkeää. Henkilökunnan lisäksi kiinteistön suurin käyttäjäryhmä opiskelijat tulee perehdyttää, ainakin jollakin tasolla, oppilaitoksen turvallisuuteen. Oppilaitoksen koko henkilökunnalla tulisi olla myös käytynä jonkinlainen turvallisuuskoulutus ja henkilökunnan tulee osata antaa ensiapua ja käyttää alkusammutuskalustoa. Alueellinen pelastuslaitos tarjoaa neuvontaa ja koulutusta turvallisuusasioissa.

2.2 Omatoiminen varautuminen

Omatoimisella varautumisella pyritään ennaltaehkäisemään vaaratilanteita sekä pienentämään vaaratilanteesta aiheutuvia vahinkoja välittömästi onnettomuuden tapahduttua ennen kuin viranomaisapu on ennättänyt paikalle. Kouluyhteisö on velvollinen ehkäisemään vaaratilanteen syntymistä ja vaaratilanteen aikana varautumaan henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen sekä sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin kouluyhteisö omatoimisesti kykenee. (Pelastuslaki 14 §; Virtanen 2004, 6.)

Oppilaitoksen kohdalla omatoiminen varautuminen edellyttää onnettomuus- ja vahinkovaarojen selvittämistä ja aitoa pyrkimystä ennaltaehkäisemään onnettomuuksien syntymistä. Vaaratilanteen tapahduttua oppilaitoksessa tulee olla selvitettyä miten toimintaa voidaan jatkaa erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Erilaisten vaaratilanteiden varalle oppilaitokseen tulee laatia toimintaohjeet, henkilökunnan tulee olla koulutettua toimimaan vaaratilanteen vaatimalla tavalla ja oppilaitokseen tulee olla hankittuna tarvittava turvallisuusvälineistö. Edellä mainitut omatoimisen varautumisen järjestelyt

tulee kirjata osaksi pelastussuunnitelmaa. (Virtanen 2004, 6.) Tämän luvun tulevissa kappaleissa esitellään oppilaitoksen omatoimisen varautumisen kannalta tärkeitä asioita.

2.3 Pelastussuunnitelma

Vuonna 2004 voimaan astuneen pelastuslain myötä oppilaitosten turvallisuussuunnitelma tuli päivittää pelastussuunnitelmaksi. Turvallisuussuunnitelma ja pelastussuunnitelma eivät eroa sisällöllisesti juurikaan toisistaan. Suurin ero on pelastussuunnitelman ennaltaehkäisyn painottaminen, kun turvallisuussuunnitelmassa keskityttiin enemmän pelastustoimenpiteisiin onnettomuuden jo tapahduttua. (Virtanen 2004, 9.)

2.3.1 Pelastussuunnitelman sisältö

Pelastuslakia täydentävä valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (787/2003) määrää pelastussuunnitelmaan kirjattavaksi vähintään seuraavat asiat:

- ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden vaikutukset;
- toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi;
- poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt;
- turvallisuushenkilöstö, sen varaaminen ja kouluttaminen sekä muun henkilöstön tai asukkaiden perehdyttäminen suunnitelmaan;
- tarvittava materiaali kuten alkusammutus-, pelastus- ja raivauskalusto, henkisuojaimet ja ensiaputarvikkeet sen mukaan kuin ennakoitujen vaaratilanteiden perusteella on tarpeen;
- ohjeet erilaisia 1 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten;

- miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saadaan asianomaisten tietoon.

Pelastussuunnitelmassa on myös selvitettävä erikseen, miten rakennuksessa olevien henkilöiden heikentynyt toimintakyky otetaan huomioon vaaratilanteisiin varautumisessa. (Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta, 10§.) Asetus pelastustoimesta antaa hyvät raamit sille, mitä pelastussuunnitelmassa tulee olla kirjattuna. Jokainen oppilaitos ja koulukiinteistö ovat kuitenkin erilaisia, jolloin suunnitelman yksityiskohtainen sisältö määräytyy oppilaitoksen omista tarpeista (Virtanen 2004, 13.)

Kehitysehdotus: Käydään pelastussuunnitelma läpi ja tarkastetaan löytyykö siitä kaikki asetuksen määräämät kohdat ja ovatko tiedot ajan tasalla.

2.3.2 Miksi pelastussuunnitelma laaditaan ja mitkä ovat sen hyödyt?

Pelastuslain mukaan pelastussuunnitelma on laadittava kohteisiin, joissa vaaran, taikka mahdollisen onnettomuuden aiheuttamien palo- tai henkilövahinkojen voidaan arvioida olevan vakavat (Pelastuslaki, 15§). Valtioneuvoston tarkentavan asetuksen mukaan pelastussuunnitelma on laadittava yli 500 neliömetrin kokoisiin kouluihin (Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta, 9§). Suunnitteluelvoitteen tarkoituksena on varmistaa, että oppilaitoksissa kehitetään turvallisuutta järjestelmällisesti. Pelastussuunnitelman konkreettinen hyöty käy ilmi henkilökunnan laatiessa kirjallista suunnitelmaa, jolloin he läpikäyvät kaikki henkilö- ja paloturvallisuuteen liittyvät turvallisuusasiat. Tällainen tarkastelu auttaa huomaamaan, mitä toimenpiteitä on tehtävä vaaratilanteiden ja onnettomuuksien ehkäisemiseksi, ja mitä turvalliseen pelastautumiseen vaaratilanteessa vaaditaan. Pelastussuunnitelmasta saa parhaan hyödyn silloin, kun tavoitteena on aidosti parantaa omaa turvallisuustasoa, eikä pelkästään täyttää lain sanelemia vaatimuksia. Pelastussuunnitelman myötä turvallisuuden seuranta ja ylläpito helpottuu, kun kaikki turvallisuuteen liittyvät asiat on koottu

samaan paikkaan. Pelastussuunnitelman myötä vastuukysymykset selkeytyvät, kun suunnitelmaan nimetty turvallisuushenkilöstö on kaikkien tiedossa. Myös johdon asema onnettomuustilanteessa paranee, kun lain edellyttämät kohdat ovat kunnossa. (Virtanen 2004, 6.)

Hyvin laadittu pelastussuunnitelma on tärkeä osa oppilaitoksen turvallisuutta. Suunnitelma tulee jakaa uusille työntekijöille, minkä avulla heidät on helpompi perehdyttää oppilaitoksen turvallisuusasioihin ja tutustuttaa työyhteisön turvallisuuskulttuuriin. Tällä keinolla varmistutaan siitä, että kaikki koulun työntekijät, myös sijaiset ja harjoittelijat, perehtyvät turvallisuuskulttuuriin ja turvallisuusjärjestelyihin. (Ripatti & Waitinen 2009, 8.) Pelastussuunnitelma on pidettävä ajan tasalla päivittämällä sitä aina tarvittaessa ja siinä tulee olla esitettyä kuinka usein suunnitelman paikkansapitävyys tulee tarkistaa. Pelastussuunnitelmaan tulee merkitä tapahtuneet vahingot, onnettomuudet ja ”läheltä piti” -tilanteet. Tämän avulla huomataan mille alueelle tarvitaan kehittämistä turvallisuuden saralla. (Virtanen 2004, 8.)

Kehitysehdotus: Pelastussuunnitelma on hyvä työkalu turvallisuuden parantamisessa ja hyvän turvallisuustason ylläpitämisessä, mikäli sitä päivitetään riittävän usein. Pelastussuunnitelma tulee olla kaikkien henkilökuntaan kuuluvien saatavilla, eli yksinkertaisimmillaan pelastussuunnitelma voidaan viedä intranettiin, missä se on kaikkien henkilökuntaan kuuluvien nähtävillä.

2.4 Elektroniset turvajärjestelmät

Elektroniset turvajärjestelmät kuten kameravalvonta, kulunvalvonta, paloilmaisimet, palonsammutusjärjestelmät ja paloilmoitinjärjestelmät tukevat ja

parantavat kiinteistön turvallisuutta, mutta niitä ei tule pitää turvallisuuden takaajana. Vaaratilanteet aiheutuvat lähes aina ihmisen toiminnan seurauksena, mutta silti turvallisuustarkastuksia tehtäessä tekniikan toimivuuteen kiinnitetään enemmän huomiota kuin ihmisen toimintaan. Esimerkiksi palotarkastuksissa tarkastellaan lähes ainoastaan tekniikan toimivuutta (80 % ajasta). Ihmisten toimintaa taas tarkastellaan hyvin vähän (20 % ajasta). Kuitenkin tilastojen mukaan onnettomuudet, kuten tulipalot, johtuvat lähes poikkeuksetta ihmisen toiminnasta (80 %:ssa tapauksista) ja vain harva tekniikan toimimattomuudesta (20 %:ssa tapauksista). (Ripatti & Waitinen 2009, 12.)

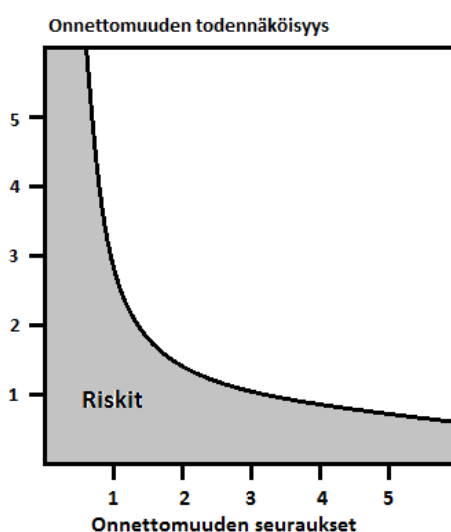
Kehitysehdotus: Lemminkäisenkadun toimipisteessä valvotaan ainoastaan ulko-ovia ja niiden lähistöä kameroin. Yleisissä tiloissa voidaan suorittaa kameravalvontaa, mikäli kameravalvonnasta ilmoitetaan kyseisissä tiloissa. Kameroita tulee lisätä oppilaitoksen käytäville siten, että kuvaa saadaan jokaisesta kiinteistön osasta. Tallentava kameravalvonta hyödyttää myös vaaratilanteen selvittämisessä, sillä kameroiden videotallennetta voidaan käyttää vaaraa tai uhkaa aiheuttaneen tilanteen selvittämiseksi. (Laki yksityisyyden suojasta työelämässä, 17§.)

2.5 Yhteistoiminta viranomaisten kanssa

Oppilaitoksen turvallisuuden kannalta on hyvin tärkeää tehdä yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa. Oppilaitoksen turvallisuudelle tärkeimpiä tahoja ovat poliisiviranomaiset ja palo- ja pelastusviranomaiset. Kriisitilanteessa tärkeä taho on myös puolustusvoimat, joka tarjoaa poliisille virka-apua tarpeen vaatiessa. Perustan hyvälle oppilaitoksen ja viranomaisen väliselle yhteistyölle muodostavat luottamukselliset henkilökohtaiset suhteet oppilaitoksen ja viranomaisten edustajien välillä sekä säännöllinen yhteydenpito ja tietojen vaihto. (Miettinen 2002, 259–260.)

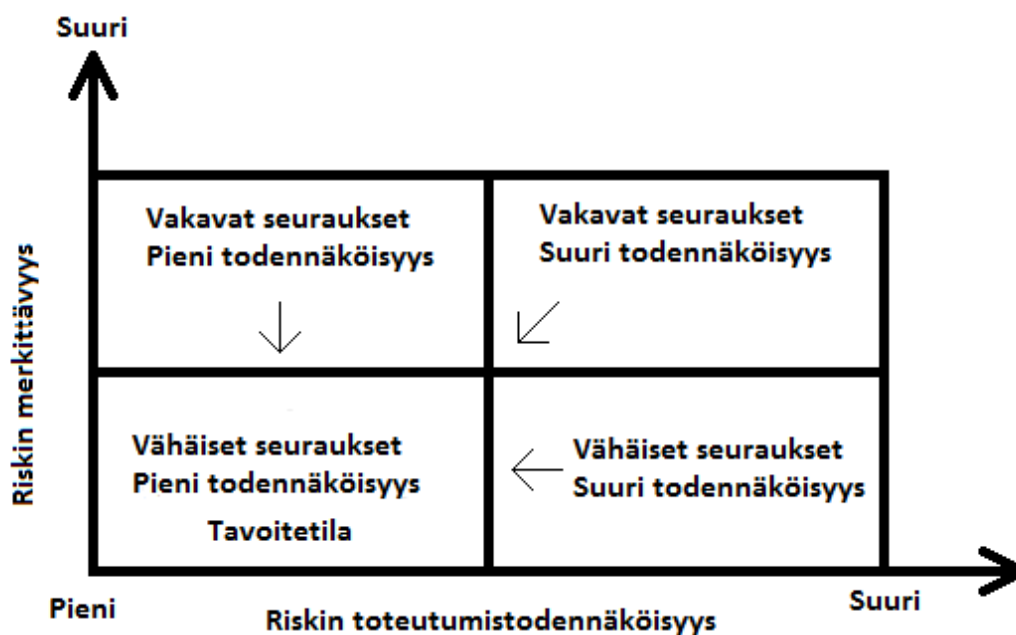
2.6 Riskinarviointi

Oppilaitoksen suojelu- ja turvallisuusjärjestelyjen lähtökohtana on uhkakuvien ja niistä johdettujen riskien arviointi. Riskinarviointia tulee tehdä yhteistyössä oppilaitoksen yhteyshenkilön (yleensä turvallisuuspäällikön), poliisin, pelastustoimen ja muiden tahojen kanssa (Sisäasiainministeriö 2010, 7). Suuressa laitoksessa on tarpeen järjestelmällinen riskien arviointi, jonka perustana on riskianalyysi. (Vikström 200, 8.) Riskianalyysissä on esitettyä oppilaitokseen kohdistuvat uhat. Analyysissä on kuvattuna riskien todennäköisyys suhteessa onnettomuuden seurauksiin. Riskin todennäköisyys arvioidaan asteikolla 1-5, jossa 1 = erittäin epätodennäköinen, 2 = epätodennäköinen, 3 = lievästi todennäköinen, 4 = melko todennäköinen ja 5 = erittäin todennäköinen. Onnettomuuden seuraukset kirjataan asteikolla 1-5, jossa 1 = mitätön uhka, 2 = pieni uhka, 3 = tuntuva uhka, 4 = suuri uhka ja 5 = suuronnettomuusuhka. Jokaisesta onnettomuusriskistä voidaan laskea matemaattinen arvo kertomalla onnettomuuden todennäköisyys onnettomuuden seurauksilla. Näin saadaan vertailuarvoja riskien välille ja huomataan, mihin tulee panostaa lisää resursseja. Onnettomuusriskit muodostavat pistejoukon, joka on usein kuvion 1 harmaan alueen sisällä. (Alho 1999, 19–20.)

Kuvio 1. Riskikaavio (Alho 1999, 21)

Kuviossa 2 on esitettyä Miettisen (2002) ajatus riskienhallinnasta. Kuvio on tehty koskemaan ennen kaikkea yritysturvallisuutta, mutta sitä voidaan soveltaa myös yleistä turvallisuutta koskevaksi. Suurin ero kuvioiden 1 ja 2 välillä on siinä, että kuviossa 2 pyritään tuomaan riskit asteittain kohti vasenta alaneljänneestä eli tavoitetilaa. Tavoitetilassa riskit ovat epätodennäköisiä ja seuraukset vähäisiä. (Miettinen 2002, 28.) Kaikkien riskien tuominen muista neljänneksistä tavoitetilaan on utopistista, mutta kuten aiemmin todettiin, hyvän turvallisuuskulttuurin perusta on turvallisuusasioiden arvostus ja käytännön teot. Pyrkimällä siihen, että riskit saataisiin tuotua tavoitetilaan, parannetaan oppilaitoksen turvallisuuskulttuuria ja turvallisuusasioihin kiinnitetään entistä enemmän huomiota.

Kuvio 2. Riskien tavoitetila (Miettinen 2002, 28)

Kehitysehdotus: Otetaan riskianalyysi osaksi pelastussuunnitelmaa. Lemminkäisenkadun toimipisteessä riskinarvioinnista saadaan hyvä työkalu, sillä oppilaitoksessa on lukuisia erilaisia riskejä. Tulipalon lisäksi oppilaitoksessa tulee varautua muihin suuronnettomuuksiin, kuten ampumavälikohtaukseen

tai laboratoriossa tapahtuvaan onnettomuuteen. Kartoittamalla kaikki toimipisteen riskit, myös pienemmät, varaudutaan riskeihin automaattisesti. Riskikaaviota tulee päivittää aika ajoin, kun onnettomuusuhat muuttuvat tai uhkia löydetään lisää. Esimerkkinä oppilaitokseen juuri asennettu keskusradiojärjestelmä, jonka vuoksi suuronnettomuuksien aiheuttamien seurausten voidaan ajatella pienenevän. Tai pienemmällä mittapuulla mitattuna ensiaputarvikkeiden lisääminen keittiötiloihin pienentää erittäin todennäköisten uhkien, kuten haavojen, seurauksia. Myös yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset muuttavat uhkien todennäköisyyksiä tai seurauksia (Alho 1999, 21). Esimerkiksi ampumavälikohtauksen todennäköisyys on 0-1 = erittäin epätodennäköinen, mutta mikäli nuorten mielenterveyspalveluista karsitaan rahaa pois, voidaan todennäköisyyttä nostaa hieman.

2.7 Skenaariotyöskentely riskinarvioinnin avuksi

Riskiluettelo on laadittava myös mielikuvitusta käyttäen eikä pelkästään empiiriseen tietoon perustuen. Oppilaitoksen turvallisuusryhmän on kyettävä kuvittelemaan onnettomuusskenaarioita, jotta pystytään varautumaan sellaisiin onnettomuuksiin, joista ei ole aikaisempaa kokemusta. Skenaariot ovat onnettomuustilanteiden ”käsikirjoituksia”, jotka kuvaavat tapahtumien kulkua onnettomuuden kehittyessä. (Alho 1999, 19.) Skenaarioiden arvo ei määräydy sen mukaan, miten todennäköisiä ne ovat, vaan sen mukaan miten skenaarioiden kuvaamia tapahtumakulkuja käytetään hyväksi. Skenaario voi siis olla hyvin merkittävä, vaikka sen toteutumisen todennäköisyys olisi hyvin pieni. (Mannermaa 1999, 26.)

Kehitysehdotus: Skenaariotyöskentelyn avulla pyritään vaikuttamaan tulevaisuuden tapahtumiin nykyhetkessä tehtävillä päätöksillä (Mannermaa 1999, 22). Jotta tulevaisuudessa tapahtuva uhka saadaan riskianalyysiin ja sen

toteutumiseen, ja seurauksiin voitaisiin vaikuttaa, tulee skenaariotyöskentely ottaa avuksi oppilaitoksen riskienhallintaa. Yksi mahdollisuus skenaarioiden luomisesta on henkilökunnalle pidettävä skenaarioharjoitus, missä tehdään skenaariot jokaiseen kiinteistön tilaan vakavimpia uhkakuvia hyväksi käyttäen. Skenaarioharjoituksessa luodaan roolipeli väkivaltaisesta tilanteesta ja pyritään sen avulla parantamaan turvallisuutta uhkakuvan toteutuessa (Langman 2009, 190). Tilaisuuden jälkeen henkilökunta osaa tunnistaa ja tiedostaa realistiset vaaratilanteet ja suunnitella toimintamallit niitä varten. Tämän tapaista harjoittelua tulee tehdä yhdessä koko henkilökunnan kanssa, jolloin työntekijät saavat tietoa myös muiden ihmisten toiminnasta ja valmiuksista toimia väkivaltaisessa tilanteessa. (Ripatti & Waitinen 2009, 33.)

3 Paloturvallisuus

Suomessa sattuu vuosittain noin 14 000 tulipaloa, joissa kuolee noin 100 ihmistä ja loukkaantuu yli 1000 ihmistä. Paloturvallisuus muodostaa siis merkittävän osan oppilaitoksenkin turvallisuudesta. (Miettinen 2002, 197.) Tulipalo saattaa pahimmillaan tuhota koko rakennuksen ja aiheuttaa paljon henkilövahinkoja. Lemminkäisenkadun toimipisteessä, jossa on opiskelijaravintolan lisäksi opetuskeittiö lukuisine sähkölaitteineen, satoja tietokoneita sekä kemiallisten aineiden laboratorio, on tulipalon syttyminen hyvin mahdollista.

3.1 Opasteet

Palavasta rakennuksesta poistumisen tulee olla niin turvallista kuin mahdollista. Olennainen osa turvallista poistumista on selvästi havaittavat uloskäynnit. Elleivät uloskäynnit ole selvästi muutoin havaittavissa, ne on merkittävä opastein. (Majamaa 2009, 7.) Poistumisopasteiden on oltava selkeitä. Opasteet on pystyttävä havaitsemaan ja niiden merkitys on kyettävä tunnistamaan ja ymmärtämään vaivatta. (Sisäasiainministeriön asetus rakennusten poistumisreittien merkitsemisestä ja valaisemisesta, 4 §.)

3.1.1 Poistumisreittien ja -opasteiden valaisu

Poistumisopasteiden on oltava aina valaistuja. Poistumisopasteiden valaistuksen on toimittava tavallisen valaistuksen kanssa ja siitä riippumatta. Mikäli kiinteistön tavalliseen valaistukseen tulee häiriöitä, tai valaistus joutuu

epäkuntoon, tulee poistumisreittien valaistuksen silti toimia. Valaistuksen häiriötilanteessa tulee kiinteistössä olla turvavalaistus, joka valaisee poistumisteitä riittävän henkilöturvallisuuden saavuttamiseksi. Turvavalaistuksen avulla helpotetaan ulospääsyä ja pelastustoimenpiteitä. Turvavalaistuksen on toimittava turvalliseen poistumiseen ja evakuointiin vaadittavan ajan. Vähimmäisvaatimuksena valaistukselle on yhden tunnin toiminta-aika. Varatehonlähteenä käytetään yleensä automaattisesti päälle kytkeytyviä akkuja. (Sisäasiainministeriön asetus rakennusten poistumisreittien merkitsemisestä ja valaisemisesta, 5 §.)

3.1.2 Opasteiden sijoittaminen

Valaistut poistumisopasteet tulee sijoittaa uloskäytävien yhteyteen ja kulkureittien mutkiin, sekä turvavalaisimet pääsääntöisesti kulkureitin varrelle. Erilaisia turvamerkkejä ei saa kuitenkaan sijoittaa liikaa kulkureittien varrelle, koska merkkien paljous aiheuttaa ympäristöön sekavuutta, joka heikentää poistumisopasteiden havaittavuutta. Poistumisopasteita suositellaan käytettäväksi kohteissa, joissa on runsaasti henkilöitä, jotka eivät tunne tiloja, tai mikäli poistumisreitit ovat vaikeasti hahmotettavissa. Tiloissa, joissa henkilöriskit ovat suuria, esimerkiksi oppilaitoksen auditorio, tulee poistumisen helpottamiseksi käyttää seinän alaosaan, lattiaan tai porrasaskelmiin sijoitettavia opasteita tai valaisimia. (Majamaa 2009, 24.)

Kehitysehdotus: Lisätään auditorioiden lattiaan tai lattiarajaan lähimmälle uloskäynnille johtavat jälkivalaisevat opasteet. Myös käytäville tulee lisätä jälkivalaisevat opasteet lattiarajaan, jotta savun muodostaman pimeyden vuoksi reitti lähimmälle uloskäynnille olisi näkyvässä.

3.2 Lemminkäisenkadun toimipisteen fyysinen turvallisuus paloturvallisuuden osalta

Lemminkäisenkadun toimipisteen paloturvallisuutta parantamaan kiinteistön jokaiseen tilaan on asennettu paloilmaisimet. Paloilmaisimista lähtevä hälytys kulkeutuu paloilmoitinjärjestelmään, joka käynnistää palohälyttimet ja antaa hälytyksen pelastuslaitokselle. Paloilmoitinjärjestelmä on tärkeä osa kiinteistön paloturvallisuutta, sillä toimipisteessä on lukuisia vaaratekijöitä, jotka vaarantavat rakennuksen paloturvallisuuden. Oppilaitoksessa on ravintolan ja kahvilan lisäksi opetuskeittiö lukuisine sähkölaitteineen. Sähkölaitteista ainoastaan tietokoneita kiinteistössä on useita satoja. Oppilaitoksesta löytyy myös laboratoriotilat, joissa käsitellään jatkuvasti vaarallisia aineita.

Tulipaloja pyritään rajaamaan palo-ovilla, jotka sulkeutuvat automaattisesti hälytyksen tultua. Tulipalon sattuessa oppilaitoksen käytävillä on opastein merkattuja alkusammutuspisteitä. Kiinteistössä on myös koko rakennuksen kattava keskusradiojärjestelmä, jonka avulla voidaan antaa tietoa rakennuksesta poistumisesta hälytyksen lauettua. Palotarkastus tehdään oppilaitokseen vuosittain.

Lemminkäisenkadun toimipisteessä on lukuisia palokaappeja, jossa on palon alkusammutukseen vaadittava välineistö. Kaapeissa on palosammutusletku, käsiammutin ja joskus myös sammutuspeite. Jotta alkusammutuskalustosta on hyötyä, tulee kiinteistön käyttäjät kouluttaa käyttämään välineistöä (Sisäasiainministeriö 2010, 24).

Kehitysehdotus: Lemminkäisenkadun toimipisteen paloturvallisuus on hyvällä tasolla toimivan palojärjestelmän ja lukuisten alkusammutuskaappien toimesta. Alkusammutuksen taitaminen on tärkeää, joten henkilökunnalle ja opiskelijoille tulee järjestää alkusammutuskoulutusta. Oppilaitoksen kalusteet ovat lähes poikkeuksetta puuta, minkä vuoksi vastaisuudessa kalustehankintoja tehdessä tulee suosia palamattomia materiaaleja. Tulipalojen ennaltaehkäisemiseksi lisätään pelastussuunnitelmaan sisäinen palotarkastuslomake (Liite 1).

4 Koulusurmat

Kouluväkivallan yleistyminen on saanut monet maat kiinnittämään huomiota koulujen turvallisuuteen ja oppilaiden turvallisuus on noussut tärkeäksi aiheeksi valtioiden päätöksenteossa. Monissa maissa, kuten Suomessa, on perustettu työryhmiä ampumavälikohtausten välttämiseksi. (Depardieux 2003, 583.) Näiden työryhmien raportit Kauhajoen koulusurmista (Oikeusministeriö 2010), Jokelan koulusurmista (Oikeusministeriö 2009) ja oppilaitosten yleisestä turvallisuudesta (Sisäasiainministeriö 2010) ovat olleet tärkeitä lähteitä koulusurmia käsiteltäessä.

4.1 Koulu-uhkaukset

Kouluampumisten myötä koulu-uhkaukset ovat nousseet vakavaksi ilmiöksi suomalaisissa oppilaitoksissa. Uhkauksilla horjutetaan koulujen työrauhaa ja sitä kautta koko yhteiskunnan turvallisuuden tunnetta. (Sisäasiainministeriö 2010, 21.) Jokelan ampumatapausten ja vuoden 2010 lopun välillä poliisin tietoon on kirjattu yli 400 koulu-uhkausta (Nissilä 2010, 52–53). Poliisi puuttuu uhkausilmoituksiin, mikäli niissä ilmenee jotain epäilyn aihetta kuten esimerkiksi uhkaavia kuvia (Salminen 2011, 28).

Vuonna 2010 poliisin tietoon tuli noin sata koulu-uhkausta, joista 81 johti toimenpiteisiin. Näistä 26 tapausta tutkittiin rikoksena, joista 12 tapauksessa oli merkkejä vakavasta uhasta. Näissä tapauksissa ilmeni väkivallan ja koulusurmaajien ihannointia ja jopa valmiita suunnitelmia ja tappolistoja. Loput uhkaukset kirjattiin sekalaisilmoituksina. Näissä tapauksissa rikoksen tunnusmerkit eivät täyttyneet tai tekijä ei ollut rikosoikeudellisessa vastuussa. Uhkauksilla on tapana tulla ryppäinä toisten kouluampumisten tai muiden

väkivaltaisten tapahtumien jälkeen. (Salminen 2011, 27–28.) Poliisiylijohtaja Mikko Paateron mukaan koulu-uhkaukset ovat osoittautuneet todellisiksi uhiksi Suomen turvallisuudelle. Paateron mielestä oppilaitoksiin kohdistuvat uhkaukset ovat niin vakava asia, että niistä annettavia rangaistuksia tulisi koventaa nykyisistä sakkorangaistuksista kovempiin tuomioihin. (Yhdeksän uutiset 20.10.2008.) Maksimirangaistus laittomasta uhkauksesta on kaksi vuotta vankeutta (Rikoslaki, 25 luku, 7 §).

Oppilaitoksessa uhkaukset voivat kohdistua ihmisiin tai omaisuuteen kuten kiinteistöön. Tyypillisimpiä uhkauksia ovat pommi- ja tappouhkaukset. Uhkaus voidaan antaa montaa eri reittiä käyttämällä kuten puhelimitse, kirjeellä, sähköpostilla, tekstiviestillä tai vaikkapa sosiaalisen median välityksellä. Riippumatta siitä mitä kautta ja missä muodossa uhkaus otetaan vastaan, uhkaukseen tulee aina suhtautua vakavasti ja siitä on ilmoitettava heti poliisille. Poliisin päivystäjät osaavat arvioida tilanteen vakavuuden ja antaa soittajalle ensivaiheen toimintaohjeet. Mikäli uhkaus kuitenkin vaikuttaa vakavasti otettavalta, ihmishenkien pelastaminen on aina ensimmäinen toimenpide, joka voidaan käynnistää poliisin antamien toimenpiteiden mukaisesti, tai omatoimisesti heti uhkauksen vastaanottamisen jälkeen. (Miettinen 2002, 111–113.)

Kehitysehdotus: Oppilaitoksella on oltava selkeä toimintamalli, miten toimia uhkaustilanteessa. Toimintamalli tulee olla etukäteen sovittu poliisin kanssa. Toimintamalli ja yhteydenottotavat sovitaan paikallisesti koulun oman poliisiyhdyshenkilön kanssa, mikäli tällainen on nimetty. Useimmat uhkaukset ovat ilkivaltaa, mutta niihin tulee suhtautua vakavasti ja poliisille tulee ilmoittaa jokainen uhkaus (Sisäasiainministeriö 2010, 21).

4.2 Koulusurmat Suomessa

Kouluampumisia on sattunut Suomessa kolme kertaa. Ensimmäinen sattui Raumalla, Raumanmeren yläasteella 25. tammikuuta 1989. Tuolloin 14-vuotias poika ampui kaksi luokkatoveriaan kesken oppitunnin. Poliisille ampuja kertoi motiivikseen jo ala-asteella alkaneen kiusaamisen. Tapaus ei ole yleisesti kovin hyvin muistissa ja se onkin luonteeltaan aivan erilainen kuin kaksi seuraavaa tapausta. Raumanmeren koulusurmista ampuja ei pyrkinyt saamaan julkisuutta, uhrin eivät olleet satunnaisesti valittuja, eikä teolle ollut poliittista tai ideologiasta taustaa kuten kahdessa seuraavassa tapauksessa. Toinen Suomen ampumistapauksista sattui Jokelassa 7. marraskuuta 2007. Ampuja surmasi kahdeksan muun henkilön lisäksi itsensä. Kauhajoella 23. syyskuuta 2008 tapahtuneessa kouluammuskelussa kuoli 11 henkilöä ampuja mukaan lukien. Kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa on paljon yhteistä Yhdysvalloissa tapahtuneisiin kouluammuskeluihin. (Oikeusministeriö 2010, 100.) Sekä Jokelan että Kauhajoen ampuja ihannoivat Yhdysvalloissa sattuneita koulusurmia (Oikeusministeriö 2009, 103; Oikeusministeriö 2010, 132).

Jokelan ja Kauhajoen ammuskelut olivat lähes identtiset. Molemmat ampujat latasivat itsestään kuvia ja videoita Internetiin. Ladatut videotkin olivat samanlaisia. Niissä ampujat esittävät aseitaan ja ampuvat niillä. (Oikeusministeriö 2010, 54.) Jokelassa ja Kauhajoella ampuja pyrki maksimaaliseen tuhoon. Ampujat tappoivat useita ihmisiä ja yrittivät vielä sytyttää oppilaitosta palamaan hirmutöiden jälkeen. Jokelassa tämä ei onnistunut, mutta Kauhajoella ampuja onnistui sytyttämään oppilaitoksen polttopulloin palamaan. Molemmat ampujat surmasivat veritekojen jälkeen itsensä. (Järvelin.)

4.3 Kiinteistön fyysinen turvallisuus koulusurmien estämisessä

Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet. Kohteeseen on laadittava menettelytapaohjeet, joilla väkivaltatilanteet pystytään ehkäisemään tai vahinkoja rajoittamaan (Työturvallisuuslaki 27§). Sisäasiainministeriön raportissa oppilaitosten turvallisuudesta (2010) todetaan rakennusten rakenteellisen ja mekaanisen suojauksen ennaltaehkäisevän ilkivallan, varkauksien ja väkivallan toteutumista. Parhaimmillaan ne lisäävät opiskelijoiden ja henkilökunnan fyysistä ja henkistä turvallisuutta. Rakenteellisen suojauksen ominaisuuksien avulla voidaan ehkäistä riskinarvioinnissa havaittujen uhkien toteutumista tai minimoida niistä aiheutuneita vahinkoja. Rakenteellisella suojauksella ei kuitenkaan voida estää vakavia onnettomuuksia tapahtumasta, mutta Jokelan ja Kauhajoen kaltaisissa onnettomuuksissa päätavoitteena onkin henkilövahinkojen minimointi (Sisäasiainministeriö 2010, 19–22.)

Ampumavälikohtauksessa koko rakennuksen kattava keskusradiojärjestelmä parantaa turvallisuutta ja vähentää henkilövahinkoja. Kauhajoella keskusradiojärjestelmän kattamattomuus lisäsi kaksi vaaratilannetta. Toisessa tilanteessa kuulutus ei kattanut yhtä kiinteistön osaa ja yksi henkilökunnan jäsen jäi vaara-alueelle ampujan kanssa. Toisessa vaaratilanne syntyi, kun keskusradiojärjestelmä ei kattanut oppilaitoksen toista rakennusta, josta yksi henkilö pyrki samaan rakennukseen ampujan kanssa. (Oikeusministeriö 2010, 21.)

Yhdysvalloissa oppilaitosten fyysistä turvallisuutta on pyritty lisäämään metallinpaljastimilla, videovalvonnalla ja jossain on jopa seinään kiinnitettäviä julisteita, joissa lukee suurella viides käsky ”älä tapa” (Squires 2000, 202).

Langmanin (2009, 187–188) mukaan koulusurmia ei voida estää lisäämällä fyysistä turvallisuutta oppilaitoksessa. Turvakamerat eivätkä metallinpaljastimet pysäytä henkilöä, joka on päättänyt tappaa ja usein itse myös kuolla. Ei ole merkitystä soiko metallinpaljastin, jos tarkoituksena on tappaa ihmisiä. Turvakameratkaan eivät hidasta ampujaa, sillä he yrittävät harvoin salata henkilöllisyyttään. Koska fyysisillä parannuksilla on lähes mahdotonta estää koulusurmia tapahtumasta, täytyy asiaan puuttua jo aikaisemmassa vaiheessa. Opettamalla opiskelijat ja oppilaitoksen henkilökunta huomaamaan merkkejä väkivaltaisesta käyttäytymisestä, on mahdollista estää väkivaltaisia tekoja. Opiskelijoiden täytyy pystyä kertomaan mahdollisesta uhkakäyttäytymisestä opettajille ja viranomaisille. Opiskelijoilla tulee olla useita reittejä, mitä kautta he pystyvät anonyymisti ilmoittamaan mahdollisesta uhasta. (Langman 2009, 190–191.)

4.4 Koulusurmien ennaltaehkäisy

Yhdysvalloissa poliisi on estänyt lukuisia koulusurmia toteutumasta, mikä on sekä hyvä että huono asia. Hyvä siksi, että ihmiset ovat tietoisempia väkivaltakäyttäytymisestä ja kertovat epäilyistään viranomaisille, jolloin asiaan pystytään puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa ja estetään väkivallan tapahtuminen. Huono sen vuoksi, että lukuisat nuoret hautovat ja suunnittelevat koulusurmien toteuttamista. (Langman 2009, 177.)

Koska koulusurmien ennaltaehkäisy kiinteistön fyysistä turvallisuutta lisäämällä on lähes mahdotonta, tulee opiskelijoiden ja opettajien oppia tunnistamaan ampuja ennen iskua. Langman (2009, 183) esittää asian siten, että kuka vaan voi olla kenen tahansa suojelusenkeli, sillä kuka tahansa pystyy estämään koulusurmia tapahtumasta. Se vaatii ainoastaan vaaran merkkien havaitsemisen ja niistä viranomaisille ilmoittamisen.

4.4.1 Kouluampujan tunnistaminen

Salaisen palvelun koulusurmia tutkivassa raportissa tarkasteltiin 37 ampumistapausta, jotka sattuivat Yhdysvalloissa vuosien 1974 ja 2000 välillä. Raportin perusteella käy ilmi, että kouluampujan tunnistaminen on äärimmäisen vaikeaa, sillä kouluampujia yhdistäviä tekijöitä on löydetty hyvin vähän. Yhtäläisyyksiä on ainoastaan tekijöiden nuori ikä ja sukupuoli. Kouluampujat ovat olleet sukupuoleltaan miehiä. Ampujat ovat myös kaikki olleet kyseisen koulun joko entisiä tai sen hetkisiä opiskelijoita. Vanhin ampuja on ollut 21-vuotias. Ampujien taustat ovat hyvin erilaisia ja ampujat edustavat monia etnisiä taustoja. Osa ampujista eli kasvatuslaitoksissa ja osa ”hyvissä perheissä”. Useimmissa tapauksissa ampujan koulumenestys on hyvä ja vain kahdessa tapauksessa ampujan koulumenestys on ollut erittäin heikko. Edes ennen ampumisia ei koulumenestys ole heikentynyt kuin muutamassa tapauksessa. Lähes kahdella kolmesta ampujasta ei ollut mitään ongelmia koulussa ja ainoastaan neljänneksellä ampujista oli jonkin asteisia kouluongelmia. Myös ampujien ystävien määrä vaihtelee suuresti. Jotkut ampujat ovat olleet yksinäisiä ja sulkeutuneita, kun taas lähes puolessa tapauksista ampujalla on ollut paljon ystäviä. Suurimmalla osalla ampujista ei ollut minkäänlaista väkivaltaista tai rikollista taustaa ennen ampumisia. (Vossekuil ym. 2002, 8, 19–22.)

Joitain yhtäläisyyksiä tekijöistä ja teoista kuitenkin löydetään. Suurinta osaa ampujista oli kiusattu koulussa jossain elämänvaiheessa. Useimmat ampujat pitivät väkivaltaviihteestä, kuten väkivaltaisista elokuvista, kirjoista ja tietokonepeleistä. Lähes puolessa tapauksista tekijät kirjoittivat omia väkivaltaisia teoksia kuten runoja, esseitä ja artikkeleita. Eräs ampujia yhdistävä tekijä on vaikeus selviytyä itselle tärkeästä menetyksestä. Ainoastaan yhdessä tapauksessa ampuja ei ollut kokenut menetystä ennen ampumisia. Menetykset vaihtelevat läheisen ihmisen menettämisestä oman statuksen menettämiseen.

Lähes jokaisessa tapauksessa ampuja oli kertonut jollekin, usein läheisimmälle ystävälleen tulevista teoista. Useassa tapauksessa ampuja oli kertonut jopa tekoajan ja -paikan. (Vossekuil ym. 2002, 21–25.)

Vaikka jotain henkilöä voitaisiin pitää mahdollisesti vaarallisena muille, ei yksityisyyden suojan vuoksi Lemminkäisenkadun toimipisteessä voida seurata tietyn opiskelijan, tai henkilökuntaan kuuluvan henkilön tietoliikennettä. Myöskään sähköposteja eikä tiedostoja ole valtuuksia tarkastaa, ellei ole painavaa syytä epäillä niissä olevan turvallisuutta uhkaavaa materiaalia. (Tietojärjestelmien ylläpitosäännöt.)

Kehitysehdotus: Vaikka edellä onkin mainittuna ampujille yhteisiä tekijöitä, ei jotain henkilöä voida pitää mahdollisena kouluampujana vaikka kaikki kriteerit täyttyisivät. Käytökseltään epäilyttävää henkilöä tulee kuitenkin tarkkailla ja mikäli hän vihjaa teostaan jollekin, ylittyvät laittoman uhkauksen merkit (rikoslaki 25 luku, 7 §) ja asiasta on ilmoitettava viranomaisille. Ilmoittamisen helpottamiseksi poliisi on perustanut Nettivinkki-palvelun, osoitteeseen www.poliisi.fi/nettivinkki, jonka avulla opiskelijat voivat ilmoittaa poliisille koulu-uhkauksista tai muusta väkivaltaisesta materiaalista.

4.4.2 Rankaiseminen ei ole ennaltaehkäisyä

Uhkaavan tilanteen erottaminen ei-uhkaavasta tilanteesta on oppilaitoksen toiminnassa erittäin tärkeää. Usein ei-uhkaavaan tilanteeseen reagoidaan liian voimakkaasti, mikä saattaa ajan myötä johtaa uhkaavaan tilanteeseen. Jos esimerkiksi koulun oppilas tuo epähuomiossa leikkiaseen, tai harrastuskäyttöisen ilma-aseen koulun tiloihin, tulee asia ehdottomasti selvittää, mutta mahdollisimman hienovaraisesti, jottei opiskelijaa leimata syyttä

kouluampujaksi. Koulusta erottaminen on huono tapa ratkaista ongelma uhkaavasta oppilaasta. Koulusta erottaminen johtaa helposti siihen, että opiskelija leimataan mahdolliseksi kouluampujaksi, mikä saattaa herättää opiskelijassa ajan mittaan raivoa ja lisätä eristyneisyyden tunnetta. Opiskelijalla, jota voidaan syystä epäillä tulevaksi kouluampujaksi, on suuria ongelmia. Oppilaan poistaminen koulusta ei ratkaise ongelmaa, sillä ongelmat eivät katoa, vaikka ne ovat poissa silmistä. Vaaralliset oppilaat tarvitsevat apua, eivät hylkäystä. Historian väkivaltaisimpiin koulusurmiin lukeutuva tapaus sattui Yhdysvalloissa, kun opiskelija kantoi asetta koulussa, mikä johti suoraan erottamiseen koulusta. Seuraavana päivänä hän asteli takaisin kouluun ampuen 27 ihmistä. Tapaus ei suinkaan ole ainutlaatuinen. Vastaavia tapauksia, missä opiskelija on pian erottamisen jälkeen suorittanut koulusurmia, on lukuisia. (Langman 2009, 186–187.)

4.5 Toiminta vaaratilanteessa

Kouluampumiset ovat äärimmäisen harvinaisia tapauksia. Näissä toimimista ei pystytä eikä ole syytäkään harjoitella. Tapaukset on kuitenkin otettava huomioon riskiarvioinnissa ja toimintaohjeissa. (Sisäasiainministeriön 2010, 14.) Kauhajoen (Oikeusministeriö 2010) ja Jokelan (Oikeusministeriö 2009) koulusurmista tehtyjä raportteja lukemalla voidaan todeta, että ampumavälikohtaustilanteessa paras tapa pelastautua on vaara-alueelta poistuminen turvalliselle alueelle. Hätäpoistumisesta kerrotaan lisää kappaleessa 6.

5 Kriisitilanne

Kriisiä voidaan pitää lukuisten sattumien summana, jotka aikojen saatossa muodostavat uhan, jolla on tuhoisat loppuseuraukset (Boin & Hart 2007, 46). Tulipalo tai ampumavälikohtaus oppilaitoksessa voi helposti kohota suuronnettomuudeksi. Suuronnettomuudella tarkoitetaan onnettomuutta, jossa kuolleita tai vaikeasti loukkaantuneita on yli kymmenen tai jonka aineellisia vahinkoja voidaan pitää erityisen vakavana (Alho 1999, 100). Sekavuuden välttämiseksi tässä kappaleessa suuronnettomuuksia, kuten tulipaloa ja ampumavälikohtausta, kutsutaan kriisitilanteiksi.

5.1 Yksilön toiminta kriisitilanteessa

Kriisitilanne on täynnä epävarmuustekijöitä, jotka liittyvät itse tilanteeseen sekä tilanteen seurauksiin. Kriisitilanteen epävarmuustekijöitä voidaan pitää epätietoutena tilanteesta. Kriisitilanteessa yksilöllä ei ole varmaa tietoa mitä tapahtuu, miten tilanne pääsi tapahtumaan, mitä tapahtuu seuraavaksi ja miten paha tilanne oikeasti on. Epätietoisuus vaikeuttaa järkevää ajattelua, eikä yksilö pysty tekemään järkevää päätöstä tilanteen ratkaisemiseksi. (Boin & Hart 2007, 44.)

Onnettomuuden tapahtumahetkillä aistit lisäävät henkilöiden psyykkistä kuormitusta. Loukkaantuneiden henkilöiden ääni-, haju-, tunne- ja näkövaikutelmat sekä erityisesti vaikutelmat kuolleiden ruumiista tai ruumiinosista lisäävät yksilön psyykkistä kuormaa ja saattaa aiheuttaa paniikin, eli psyykkisen luhistumisen. Luhistuminen saattaa tapahtua yksittäiselle ihmiselle tai monelle ihmiselle samanaikaisesti. (Alho 1999, 315.)

Vaaratilanteessa ihmismassassa vallitsee usein paniikki ja yksilöt pyrkivät toimimaan kuten muutkin ryhmän jäsenet. Tätä kutsutaan ryhmäpaineeksi ja se on vaaratilanteessa tietoisin järkevää toimintaa, vaikka tilanteen jälkeen osoittautuisi, että se oli väärä tapa toimia. Ryhmäpaine vaikuttaa yksilön ajatteluun siten, että hänen oma vaikutelma tilanteesta voimistuu, jos toisilla tuntuu olevan sama vaikutelma tilanteesta. Mikäli yksilöllä on sellainen vaikutelma tilanteesta, mikä tuntuu poikkeavan muiden vaikutelmasta, häipyvät tämä vaikutelma yksilön mielestä ja ryhmän vaikutelma muuttuu omaksi ajattelutavaksi. Uhan vähättely on hyvä esimerkki ryhmän yleisestä tunnetilasta. Ryhmän tuoman paineen myötä uhkaa vähätellään, vaikka yksilöt itse arvioisivat uhan vakavammaksi toisista riippumatta. (Alho 1999, 315.) Kauhajoen koulusurmia koskevassa tutkintalautakunnan raportissa todetaan, että omatoimiseen pelastautumiseen vaikutti se, että moni opiskelija vähätteli tilanteen vakavuutta. Jotkut opiskelijat tulivat uudelleen lähemmäs tapahtumapaikkaa, vaikka olivat kertaalleen jo paikalta poistuneet. Osa opiskelijoista ajatteli, että heidän näkemänsä ase ei ollut oikea ja laukausten ääni kuului paukkupatruunoista. Tapahtumaa luultiin myös itsepuolustus- tai teatteriharjoitukseksi. (Oikeusministeriö 2010, 22.)

Välittömästi äkillisen stressitilanteen, kuten ampumatapauksen jälkeen, jokainen ihminen kokee ainakin lyhytaikaisen shokin. 12–25 % henkilöistä toipuu shokista hyvin nopeasti ja heidän toimintakyky palautuu heti kun he saavat hahmotettua tilanteen. Suurin osa, jopa 50–75 % henkilöistä lamaantuu pidemmäksi aikaa eikä pysty toimimaan järkevästi stressitilanteessa. 10–25 % henkilöistä toipuu shokista hyvin hitaasti ja alkaa käyttäytyä hyvin taantuneesti ja menettää täysin kontrollin. 1-3 % henkilöistä oirehtii niin voimakkaasti, että oireet muistuttavat mielisairauskohtauksen oireita. (Alho 1999, 313 sit. Ponteva 1994, 27–28.)

5.2 Kriisitilanteen johtaminen

Pelastustoiminnan johtaminen kriisitilanteessa on äärimmäisen haastavaa, sillä päätöksentekoa kuormittaa kolme tekijää. Ensimmäinen on aikarajoite, toinen on tilanteen monimutkaisuus ja kolmas epätietoisuus tilanteesta. Kriisitilanteessa viiveet päätöksenteossa saattavat olla hyvin kohtalokkaita ja tilanteen tapahtumahetkillä pelastustoiminnan johtajan on tehtävä lukuisia päätöksiä. Haastavan päätöksenteosta tekee se, että tilanne saattaa olla hyvin monimutkainen ja siihen osallistuu monia eri tahoja. Kriisitilanteen päätöksentekoa hankaloittaa usein myös epätietoisuus tilanteesta. Päätösten tekijällä ei ole käytettävissä faktatietoa pelastettavien määrästä, mutta usein sen sijaan runsaudenpula huhuista sekä muista harhaanjohtavista tiedoista. Tällöin päätökset täytyy tehdä omaa harkintaa ja käytössä olevia tilannetietoja hyväksi käyttäen. (Alho 1999, 325.)

Alhon (1999) mukaan kriisitilanteessa päätöksentekijä kokee erilaisia tunnetiloja. Kriisitilanteen aikana päätöksentekijä havaitsee ongelmat, jolloin hän valpastuu ja keskittyy ongelman ratkaisemiseen. Ongelmatilanteen vaikeutuessa päätöksentekijän viireystila kasvaa ja hän pystyy keskittymään toissijaisista tehtävistä pääongelmaan. Reaktio on kokonaisvaltainen ja päätöksentekijän toiminta on parhaimmillaan, kun sopivan vaativat ongelmat pitävät yllä korkeinta mahdollista aktiivitasoa. Ongelmatilanteen kuormitustekijät saattavat kuitenkin kasaantua liian raskaaksi, mikä johtaa väsymiseen ja päätöksentekokyvyn heikkenemiseen. Päätöksentekijän muistin toiminta heikkenee, jolloin ongelman kokonaisvaltainen hahmottaminen vaikeutuu ja hän saattaa muuttua neuvottomaksi ja haluttomaksi havainnointiin, ajatteluun ja päätöksentekoon. Päätöksentekijä pyrkii hallitsemaan stressiä erilaisin keinoin, jotka helpottavat hänen oloaan, mutta jotka eivät edistä ongelmanratkaisua. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi toiveajattelu, riskien vähättely sekä vastuun pakoilu tärkeiden päätösten teosta helposti hallittavien yksityiskohtien

näpertelyyn. Tämä on täysin inhimillinen tekijä, mikä on otettava huomioon pelastustoiminnan johtajaa valittaessa. (Alho 1999, 327–328.)

Kehitysehdotus: Kriisitilanteessa henkilöt ovat epätietoisia tilanteesta, jolloin heille tulee antaa toimintaohjeita tilanteen ratkaisemiseksi. Henkilöt tarvitsevat ohjeita luotettavalta taholta minkä vuoksi oppilaitoksen turvallisuushenkilöstö tulee varustaa huomioliivein. Tällöin kriisitilanteessa olisi auktoriteettinen johtaja, jota henkilöt tottelisivat. Johtaja voi antaa tietoja myös keskusradiojärjestelmän välityksellä kriisitilannetta varten perustetusta johtokeskuksesta, mikäli kriisitilanne on niin vakava, että käytävillä liikkuminen on vaarallista. Tiedottamiskäytäntö on ennalta suunniteltava siten, että tiedotustarpeen kuten kriisitilanteen sattuessa tiedotusta voidaan antaa luotettavasti. Mikäli mahdollista, tiedottamista tulisi antaa ennakoivana, tilannekohtaisena ja vielä tilanteen jälkeen. (Sisäasiainministeriö 2010, 7.) Kriisitilanteiden varalle tulee valita pelastusjohtaja ja pelastuksenjohtoryhmä soveltuvuustestillä (+ varahenkilöt). Ryhmä hoitaa tiedotuksen oppilaitoksen sisälle ja ulos kriisitilanteessa ja toimii poliisin yhteyshenkilönä. Pelastustilanteen johtajan tulee pystyä johtamaan kovassa paineessa kriisitilanteesta huolimatta ja tekemään nopeita päätöksiä (Sorensen & Vogt Sorensen 2007, 184).

Kehitysehdotus: Oppilaitokseen tulisi perustaa johtokeskus. Johtokeskustilojen käyttö varsinaiseen tarkoitukseen on niin harvinaista, että ne voivat olla normaalisti muussa käytössä. Tehokas kriisitilanteen johtaminen edellyttää johtokeskuksen tarjoamien teknisten mahdollisuuksien käyttöä (Alho 1999, 271–272). Ampumavälikohtauksen sattuessa johtokeskuksen tulisi olla syrjässä, jotta sen turvallisuus ei ole uhattuna. Johtokeskuksessa tulee olla tilanekarttoja, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa rakennuksen pohjapiirustuksia (Alho 1999, 283). Ihanteellinen paikka johtokeskukselle on tila A010, joka on opiskelijoiden saavuttamattomissa, mutta minne on poliisin

helppo tulla ulkoa päin joutumatta vaaratilanteeseen. Tila tulee varustaa tilannekarttojen lisäksi teknisillä laitteilla, jotta sieltä pystytään antamaan ohjeita vaaratilanteessa. Tilaan tulee asentaa ainakin keskusradiojärjestelmän, kulunvalvontajärjestelmän sekä kameravalvonnan hallintalaitteet ja –päätteet.

6 Poistumisturvallisuus

Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työpaikalla tulee olla riittävä määrä asianmukaisia uloskäytäviä ja pelastusteitä, jotka on aina pidettävä vapaina. Uloskäytävään ei saa sijoittaa sellaisia tarvikkeita, kalusteita tai laitteita, jotka hankaloittavat poistumista, lisäävät palokuormaa tai jotka vaarantavat savunmuodostuksen vuoksi henkilöturvallisuutta. (Työturvallisuuslaki, 32§.)

6.1 Henkilöiden toimintaan vaikuttavat tekijät hätäpoistumistilanteessa

Hätätilanteessa kiinteistöstä poistuvat henkilöt tekevät päätöksiä ja ratkaisevat ongelmia päästäkseen turvaan. Henkilöiden päätöksentekokykyä ja ongelmanratkaisutaitoa hankaloittaa vaaratilanteesta aiheutuva stressi, jota ilmenee jokaisessa ihmisessä iästä, sukupuolesta tai kulttuuritaustasta riippumatta. (Proulx 1993, 140.) Päätöksentekoa ja ongelmanratkaisua helpottaa, mikäli henkilöillä on saatavissa tarkkaa tietoa tilanteesta. Tietoa vaaratilanteesta voi tulla monesta eri lähteestä. Sitä voi tulla vaarasta itsestään, esimerkiksi tulipalossa savu ja liekit tai ampumavälikohtauksessa laukauksen äänet. Tietoa voi tulla kiinteistön turvallisuuslaitteista, kuten palohälyttimistä tai keskusradiosta. Tietoa voi tulla myös muilta ihmisiltä, kuten henkilökunnalta tai opiskelijoilta. Näiden tietojen lisäksi henkilöt käyttävät hyväksi aikaisempaa tietoa kiinteistöstä tai mahdollisia aikaisempia kokemuksia samanlaisista tapahtumista. Vaikka henkilöt haistaisivat savun, kuulisivat hälytyksen tai havaitsisivat outoa käytöstä henkilökunnassa, he eivät välttämättä ymmärrä kyseessä olevan hätätilanne, koska julkisessa tilassa tapahtuvaa onnettomuutta pidetään niin harvinaisena. Vaaratilanteessa olevat henkilöt saattavat myös alkaa tutkia tilannetta ja selvittää mistä tilanteesta on kyse. (Proulx 1993, 137–138.) Hyvä esimerkki informaation vähättelystä ja tilanteen tutkimisesta on saatu Kauhajoella sattuneen ampumavälikohtauksen aikana. Opiskelijat saivat

vaaratilanteesta paljon informaatiota (laukausten ääniä ja visuaalisen näköyhteyden ampujaan), mutta pyrkivät silti takaisin oppilaitokseen kertaalleen jo sieltä poistuttuaan (Oikeusministeriö 2010, 22).

6.2 Poistumisharjoitus

Havainnointi on paras tapa tutkia oppilaitoksen poistumisturvallisuutta, sillä havainnoinnin avulla saadaan välitöntä ja varmaa tietoa henkilöiden käyttäytymisestä. Haastatteluilla ja kyselyillä saadaan tietoa siitä, miten henkilöt ajattelevat toimivansa, mutta havainnoimalla saadaan tietoa siitä, miten he oikeasti toimivat. (Hirsjärvi ym. 2009, 212–213.)

Konkreettista, henkilöihin kohdistuvaa, havainnointia suoritettiin 22.9.2011, kun oppilaitoksessa järjestettiin poistumisharjoitus. Harjoituksessa oli tutkijan lisäksi myös muita oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluvia henkilöitä tarkkailemassa ja havainnoimassa poistumisharjoitusta. Poistumisharjoituksen avulla pyrittiin havaitsemaan ongelmakohtia mitä tulee turvalliseen kiinteistöstä poistumiseen. Havainnointia suoritettiin oppilaitoksessa ja havainnoinnin kohteena olivat opiskelijat, muut kiinteistön käyttäjät ja kiinteistön toimivuus hätäpoistumistilanteessa.

Oppilaitos on jaettu suojelualueisiin, joiden turvallisuudesta vastaavat erikseen nimetyt henkilökuntaan kuuluvat henkilöt, suojeluvalvojat. Suojeluvalvojen tehtävänä on pitää yllä turvallisuutta jokapäiväisessä toiminnassa havainnoimalla puutteita turvallisuudessa. Hälytyksen aikana suojeluvalvojen tärkein tehtävä on kiertää oma suojelualue läpi ja tyhjentää alue henkilöistä. Suojelualueet kattavat koko kiinteistön, jolloin tulipalotilanteessa koko oppilaitos pitäisi, ainakin käytännössä, saada tyhjäksi henkilöistä. Oppilaitoksen

turvallisuudesta vastaavalle taholle on toimitettu yksityiskohtaisempi raportti poistumisharjoituksen tuloksista. Tässä opinnäytetyössä tulokset käydään läpi yleisemmällä tasolla.

6.2.1 Ennen poistumisharjoitusta ja poistumisharjoituksen kulku

Poistumisharjoituksen järjestäminen alkoi siitä, kun harjoitukselle etsittiin sopivaa ajankohtaa. Ajankohdaksi valittiin torstai 22.9.2011 kello 10.00. Tähän ajankohtaan päädyttiin sen vuoksi, että silloin ei kiinteistössä ollut tilavuokrausta ulkopuolisille yrityksille. Harjoitus järjestettiin tasan kello kymmenen, jotta se häiritsisi oppitunteja mahdollisimman vähän. Harjoituksesta ilmoitettiin etukäteen oppilaitoksen henkilökunnalle sähköpostilla. Sähköpostiviestissä kerrattiin alueiden suojeluvalvojat sekä heidän tehtävät hälytyksen aikana. Suojeluvalvoja pyydettiin myös täyttämään lomake poistumisharjoituksen kulusta (Liite 2). Myös muuta henkilökuntaa kannustettiin täyttämään lomake, jotta havaintoja poistumisesta saataisiin mahdollisimman paljon. Poistumisharjoitukselle asetettiin tavoite, joka oli kiinteistön tyhjäksi saaminen henkilöistä alle kuudessa minuutissa. Tällainen aikaraja asetettiin sen vuoksi, että pelastussuunnitelman mukaan pelastuslaitoksen ensimmäinen yksikkö hälytyksen alettua on oppilaitoksessa paikalla kuudessa minuutissa.

Harjoituksesta ilmoitettiin pelastuslaitokselle päivää ennen harjoitusta. Pelastuslaitokselta saatiin lisää ajatuksia siitä, mihin poistumisharjoituksen aikana kannattaa kiinnittää huomiota. Juuri ennen hälytysten päälle laittoa soitettiin viranomaisille oppilaitoksesta tulevasta hälytyksestä, ja kerrottiin kyseessä olevan harjoitus, eikä näin ollen pelastusyksiköitä tarvitse lähettää paikalle.

Rakennus on jaettu kolmeen eri vaiheeseen, sen mukaan milloin mikin rakennuksen osa on valmistunut. Palohälyttimet käynnistettiin palopainikkeella kello 10.00. Hälytys käynnistettiin rakennuksen 2-vaiheesta ja heti ilmeni, että käsiohjauksella laitettuna hälytys käynnistyi ainoastaan 2-vaiheessa. 1- ja 3-vaiheista piti käydä erikseen laittamassa palohälyttimet päälle. Kiinteistön toiminnasta vastaava henkilökunta ei osannut kertoa, kuuluuko hälytys koko kiinteistössä, mikäli hälytys alkaisi paloilmottimen havaitsemasta tulipalosta. Rakennus oli tyhjä noin klo 10.06, jolloin hälyttimet kytkettiin pois päältä.

6.2.2 Poistumisharjoituksen tulokset

Tässä luvussa esitetyt tulokset on kerätty suojealuvalvojen ja muun henkilökunnan palauttamista kyselylomakkeista (Liite 2). Lomakkeita palautui 17 kappaletta, joista 11 suojealuvalvoilta ja kuusi muilta henkilökunnan jäseniltä. Tuloksia saatiin jokaisesta kiinteistön osasta.

Ensimmäinen epäkohta poistumisturvallisuudessa löytyi heti ilmoituksen tehtyä henkilökunnalle. Moni ennalta määrätty suojealuvalvoja ilmoitti olevansa poissa tuohon aikaan, eivätkä näin ollen kyenneet suorittamaan suojealuvalvojan tehtävää. Tämän vuoksi suojealuvalvoille tulee määrätä varahenkilö, jotta poissaolojen vuoksi henkilöturvallisuutta ei asetettaisi vaaraan ja jokainen kiinteistön osa tulisi vaaratilanteessa tarkastettua (Tuisku & Arvonon 2006, 54). Hälytyksen käynnistyttyä selvisi, että käsiohjauksella annettu hälytys kuuluu ainoastaan siinä kiinteistön osassa, mistä hälytys käynnistetään. Tämän vuoksi hälytysjärjestelmä tulee testata käynnistämällä ensi kerralla hälytys palonilmaisimesta.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin kuuluiko hälytys havainnoidulla alueella. 15 vastauksessa hälytys kuului alueella ja kahdessa tapauksessa hälytys ei kuulunut. Yhdessä tilassa hälytys ei kuulunut johtuen siitä, että tila sijaitsee 1-vaiheessa eikä hälytin näin ollen lähtenyt heti hälytyksen alettua soimaan. Hälytin toimi kuitenkin normaalisti, kun 1-vaiheessa tehtiin hälytys hetkeä myöhemmin. Yksi rikkiäinen hälytin sen sijaan löydettiin.

Toisessa kysymyksessä kysyttiin, ymmärsivätkö henkilöt poistua alueelta hälytyksen kuultuaan. 13 vastauksessa henkilöt ymmärsivät poistua heti hälytyksen kuultuaan, mutta neljän vastauksen mukaan näin ei käynyt. Yhdessä tapauksessa autohalliin ajoi henkilöitä, jotka eivät tienneet hälytyksen olevan käynnissä. Kahdessa tapauksessa ihmiset eivät poistuneet heti hälytyksen kuultuaan, koska kuvittelivat hälytyksen olevan ainoastaan harjoitus, eivätkä ottaneet hälytystä tosissaan.

Kolmanneksi kysyttiin henkilöiden poistumisnopeudesta. Suurimmassa osassa vastauksista poistumista keuhuttiin ripeäksi, mutta kahdessa tapauksessa poistuminen oli hyvin hidasta. Näissä tapauksissa poistuminen oli hidasta sen vuoksi, että hälytystä pidettiin ainoastaan harjoituksena, eivätkä henkilöt pyrkineet sen vuoksi poistumaan nopeasti rakennuksesta. Poistumisnopeutta mitattiin ottamalla aikaa oman havainnoitavan alueen tyhjenemiseen. Ajat vaihtelivat yhdestä minuutista viiteen minuuttiin ja koko rakennus oli tyhjä hieman alle kuudessa minuutissa, mikä oli harjoitukselle asetettu minimitaloite. Aikaa tulee pyrkiä tulevaisuudessa parantamaan ja rakennuksen tulee olla tyhjä niin nopeasti kuin mahdollista, sillä jo kaksi hengenvetoa savua riittää tappamaan ihmisen (Jaakkola & Somerkoski 2000, 70).

Neljänneksi kysyttiin tilojen ruuhkautumisesta. 13 vastauksessa tilojen ei mainittu ruuhkautuvan ja neljässä vastauksessa mainittiin tilojen

ruuhkautuneen. Ruuhkautuneet tilat olivat molempien pääovien edustat sekä myös paljon käytetty keskivaiheen uloskäynti. Tämä ei ole yllätys, sillä Yhdysvalloissa ja Englannissa pidettyjen poistumisharjoitusseminaarit perusteella ihmiset käyttäytyvät samalla tavalla kohteesta riippumatta. Yleensä poistutaan joko samaa reittiä kuin mistä tultiin sisään rakennukseen tai muuten tuttua reittiä. (Tuisku & Arvonon 2006, 54.) Vaaratilanteessa henkilöt käyttävät muita kuin tuttuja poistumisreittejä ainoastaan siinä tapauksessa, jos reitti on tukossa tai sen käyttäminen koetaan vaaralliseksi (Proulx 1993, 139). Myös ryhmäpaine vaikuttaa oleellisesti henkilöiden valintoihin ja valitaan se reitti, mitä muutkin käyttävät. Poistumisharjoituksessa henkilöt pyrkivät poistumaan samasta uloskäynnistä ja vain harva pyrki poistumaan käyttäen muita uloskäyntejä, joista kulku olisi ollut huomattavasti nopeampaa. Ainoastaan rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on 16 ulosjohtavaa ovea, mutta poistumisharjoituksessa näistä käytettiin alle puolta. Jotta henkilöt osaavat tulevaisuudessa käyttää vaihtoehtoisia uloskäyntejä, kiinteistön jokaiseen osaan on tehty poistumiskarttoja (lisää kappaleessa 6.3).

Uudet opiskelijat ja henkilökunnan jäsenet tulee perehdyttää kaikkiin uloskäynteihin kiinteistön eri osista ruuhkautumisen estämiseksi. Poistumisreittien havaittavuutta voidaan tehostaa lattiarajaan asetettavin, pimeässä jälkiheijastavin opastein (Sisäasiainministeriö 2010, 27). Tällaiset opasteet ovat tulipalotilanteessa välttämättömät, sillä paksu savu vie näkyvyyden täysin eikä tutustakaan tilasta löydä enää ulos (Jaakkola & Somerkoski 2000, 2). Tällaisten opasteiden avulla voitaisiin myös pienentää pääovien ruuhkaantumista, kun henkilöitä saadaan ohjattua muista uloskäynneistä. Uloskäyntien epätasainen käyttö johti pääovien läheisyydessä sijaitsevien evakuointialueiden täyttymiseen, mikä tukki pelastustiet. Pelastusajoneuvojen on aina päästävä riittävän lähelle rakennusta ja alueella olevia sammutusvedenottoaikoja (Pelastuslaki, 11§).

Viides ja kuudes kysymys käsittelivät henkilökunnan ja opiskelijoiden motivaatiota poistua rakennuksesta. Yhdessä vastauksessa ilmoitettiin yhden henkilökuntaan kuuluvan henkilön vastustaneen rakennuksesta poistumista. Myös opiskelijoista suurin osa oli motivoitunutta poistumaan. Muutamassa tapauksessa opiskelijat eivät ottaneet hälytystä tosissaan, eivätkä olleet motivoituneita poistumaan heti hälytyksen alettua.

Seitsemänneksi kysyttiin ilmenikö poistujien keskuudessa minkäänlaista paniikkia. Kaikki vastaukset ovat kielteisiä, mikä selittyy todennäköisesti sillä, että tilanne oli hyvin rauhallinen eikä tilanteessa ollut minkäänlaista uhkakuvaa vaaratilanteesta.

Kahdeksas kysymys käsitteli henkilöiden toimintaa poistumisen aikana. Jokaisessa tapauksessa ryhmän kerrottiin toimineen yhtenäisesti. Ryhmän yksilöt eivät pyrkineet hakemaan muita ratkaisuja uloskäynnin nopeuttamiseksi, vaan pyrkivät poistumaan samasta uloskäynnistä muiden mukana.

Yhdeksäs kysymys käsitteli poistumisreittien esteettömyyttä. Jokaisen vastauksen mukaan poistumisreitit olivat esteettämiä ja helppokulkuisia.

Kymmenes kysymys käsitteli kiinteistön ominaisuuksien vaikutusta poistumiseen. 13 vastauksessa kiinteistön ominaisuuksien ei kerrottu olevan haitaksi poistumiselle. Kolmessa tapauksessa kerrottiin kiinteistön ominaisuuksien vaikeuttavan poistumista. Yhdessä vastauksessa ilmoitettiin erään poistumistien oven avaussalvan olevan niin tiukka, että oven luultiin olevan lukossa, mikä hankaloitti ja hidasti rakennuksesta poistumista. Uloskäynnit tulee käydä tarkastamassa tasaisin väliajoin, jotta varmistutaan niiden helppokulkuisuudesta ja että ovet saadaan aina auki ilman avainta.

(Virtanen & Virpiaro 2008, 32). Oppilaitoksen aulat ruuhkautuivat suuresti, minkä vuoksi ovia pidettiin liian pieninä väkimäärään nähden.

Yhdestoista kysymys käsitteli palo-ovien automaattista sulkeutumista hälytyksen tultua. Kolmessa vastauksessa palo-ovet sulkeutuivat automaattisesti, kahdessa vastauksessa jotkut palo-ovet eivät sulkeutuneet automaattisesti ja peräti 12 vastaajaa jätti tämän kohdan tyhjäksi. Sulkeutumattomat palo-ovet on saatettu oppilaitoksen kiinteistöpäällikön tietoon. Silmiin pistävää vastauksissa on tyhjäksi jätettyiden vastausten määrä. Syynä tyhjien vastausten suureen määrään saattaa olla se, että henkilöt eivät huomanneet kiinnittää palo-oviin huomiota, mutta myös se, että henkilöt eivät yksinkertaisesti tiedä mitä palo-ovet ovat. Mikäli syy suureen vastaamattomuuteen on tiedon puute näin perustavaa laatua olevasta turvallisuusasiasta, kertoo se perehdytyksen puutteesta oppilaitoksen turvallisuusasioihin.

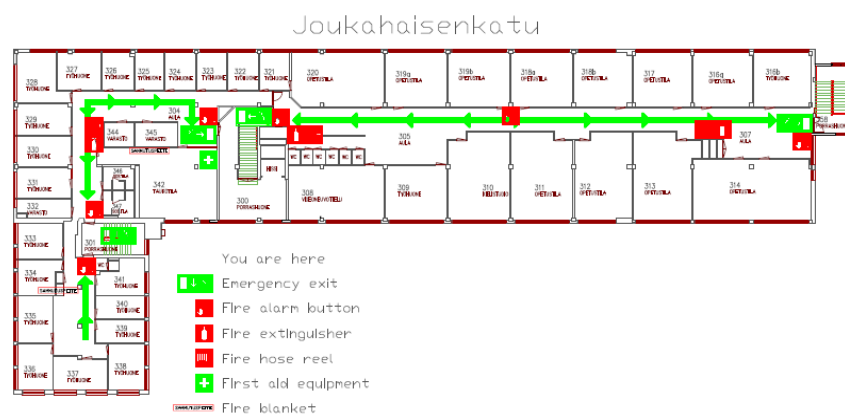
Lopuksi kysyttiin vielä avoimen kysymyksen muodossa huomioita poistumisharjoituksesta. Suurinta kritiikkiä saivat kummankin pääoven läheisyydessä sijaitsevat evakuointialueet. Ne olivat muutaman vastaajan mielestä liian lähellä rakennusta, mikä estää pelastusyksiköitä saapumasta paikalle. Evakuointialueita pidettiin myös liian pieninä väkimäärään nähden. Suuren väkimäärän vuoksi evakuointialueet täyttyivät hyvin nopeasti tukkien pelastustien. Kolmas evakuointialue oli sen sijaan lähes tyhjä.

Havaintoja tuli myös luokkien ovista, jotka olivat jääneet auki. Ovet tulisi sulkea, jotta tulipalon etenemistä voitaisiin edes hieman hidastaa. Yksi havainto tuli erään suojeluvalvojan tarkastaessa henkilökunnan tiloja. Henkilökunnan työhuoneet ovat aina lukossa, joten niiden tarkistaminen hälytystilanteessa on

mahdotonta. Yhdessä vastauksessa kerrottiin henkilöiden olevan epätietoisia mistä tulee poistua.

6.3 Poistumiskartat

Poistumisharjoituksesta saatujen tulosten perusteella kävi ilmi, että kiinteistön käyttäjät eivät käytä kaikkia poistumisuloskäyntejä tasaisesti, vaan käyttävät tutuinta reittiä, joka on usein täysin ruuhkautunut. Tämän vuoksi kiinteistön käytäville tehtiin poistumiskarttoja, joissa on kuvattuna poistumistiet jokaisesta kiinteistön osasta (Liitteet 3-9). Poistumiskartoista tehtiin mahdollisimman värikkäitä ja erottuvia. Poistumiskarttoja tulee olla riittävästi ja niitä tulee sijoitella sisääntulo-oville ja kiinteistön eri osiin (Sisäasiainministeriö 2010, 28).

Kuva 3. Poistumiskartta

7 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää oppilaitoksen turvallisuutta ja antaa mahdollisimman paljon kehitysehdotuksia turvallisuuden parantamiseksi. Tarkastelukohdiksi valittiin turvallisuuskulttuuri ja kriisitilanteiden ennaltaehkäiseminen. Kriisitilanteiksi rajattiin tulipalo ja ampumavälikohtaustilanne. Kriisitilanteita tarkasteltaessa kävi ilmi, että niiden ennaltaehkäisy on todella haastavaa ja kriisitilanteen sattuessa vahinkojen minimointi on tärkein asia. Raportit Kauhajoen ja Jokelan koulusurmista tukevat tätä havaintoa ja raportteja lukemalla voidaan todeta, että poistuminen vaara-alueelta on paras tapa minimoida henkilövahinkoja. Tämän vuoksi poistumisturvallisuus otettiin mukaan tarkasteltaviin kohtiin.

Turvallinen työ- ja opiskeluympäristö tulee olla kaiken koulutyön lähtökohta. Henkilökunnan ja opiskelijoiden turvallisuus täytyy lukeutua oppilaitoksen arvoihin. Turun ammattikorkeakoulussa turvallisuus ei lukeudu oppilaitoksen arvoihin eikä strategiaan, mikä osoittaa välinpitämättömyyttä turvallisuusasioita kohtaan ja puutteellista turvallisuuskulttuuria. Turvallisuuskulttuuria luodaan ylhäältä alaspäin, joten turvallisuus tulee ehdottomasti nostaa mukaan Turun ammattikorkeakoulun arvoihin ja strategiseen päätöksentekoon. Täten turvallisuuskoulutukseen osoitettaisiin enemmän resursseja ja varmistettaisiin henkilökunnan kyky toimia vaarallisessa tilanteessa. Turvallisuuden parantamiseen sitoutunut oppilaitoksen johto näyttää esimerkkiä henkilökunnan jäsenille, jotka levittävät turvallisuuskulttuuria vuorostaan opiskelijoille. Hyvä turvallisuuskulttuuri ei muodostu yössä, viikossa, kuukaudessa, eikä edes vuodessa, mutta jatkuvalla henkilökunnan kannustamisella ja perehdyttämisellä saadaan muutoksia varmasti aikaan.

Turvallisessa oppilaitoksessa kiinteistön käyttäjien yhteyteen on muodostunut hyvä turvallisuuskulttuuri. Turvallisuusasioita arvostetaan, kiinteistössä on hyvät tekniset edellytykset turvalliseen toimintaan ja kiinteistön käyttäjillä on tietoa ja taitoa toimia oikein turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa. Hyvän turvallisuuskulttuurin luomiseksi kaikkien kiinteistön käyttäjien tulee olla perehdytetty turvallisuusasioihin ja heidän tulee olla aidosti sitoutuneita luomaan parempaa turvallisuutta oppilaitokseen. Lemminkäisenkadun toimipisteessä uutta henkilökunnan jäsentä ei perehdytetä tarpeeksi turvallisuusasioihin mikä tarkoittaa, että oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ei voi olla hyvällä tasolla.

Kiinteistön käyttäjillä on suurin vastuu turvallisuusasioissa, vaikka turvallisuutta valvotaan ja pidetään yllä teknisin järjestelmin. Pienillä teoilla ja havainnoilla voidaan turvallisuutta parantaa ja estää turvallisuusuhkia toteutumasta. Tekniset järjestelmät ovat tärkeä osa kiinteistön turvallisuutta, mutta niiden varaan ei voida laskea liikaa. Tekniset järjestelmät luovat vahvan perustan turvalliselle kiinteistölle, mutta kiinteistön käyttäjistä riippuu onko turvallisuustaso riittävä. Paloturvallisuuden osalta Lemminkäisenkadun toimipisteen turvallisuustaso on hyvä. Kiinteistössä on hyvät tekniset laitteet, kuten toimiva paloilmoitinjärjestelmä ja useita palokaappeja sisältäen vaadittavan alkusammutuskaluston. Alkusammutuskaluston käyttö on kuitenkin monelle henkilökunnan jäsenelle vierasta, joten koko henkilökunta tulee perehdyttää käyttämään kalustoa. Tulipaloa ei ole otettu opasteiden sijoittamisen yhteydessä täysin huomioon, sillä monet opasteet sijaitsevat katonrajassa, näkymättömissä mikäli tilassa on savua.

Ampumavälikohtaus on ajankohtainen aihe suomalaisessa oppilaitoksessa. Ampumavälikohtauksia sattuu hyvin harvoin, mutta sen sijaan koulu-uhkauksia vastaanotetaan kouluissa paljon. Koulu-uhkaukset on todellinen riesa, sillä

vaikka uhkaukset johtavat harvoin todelliseen uhkaan, luovat uhkaukset pelon ilmapiiriin oppilaitoksiin.

Ampumavälikohtauksen ennaltaehkäiseminen on erittäin haastavaa. Ampujaa ei pysäytä metallinpaljastimet, kameravalvonta tai muut kiinteistön turvallisuusjärjestelmät tai ominaisuudet. Ampumistapaus pitää näin ollen pystyä ehkäisemään jo ennen ampujan päätöstä koulusurmien suorittamiseen. Opettajien ja opiskelijoiden pitää tarkkailla opiskelutovereitaan ja oppia havaitsemaan henkilössä tapahtuvat muutokset. Opiskelijoiden yhteenkuuluvuuden tunne helpottaa muutosten tunnistamisessa. Tätä tutkimusta voitaisiinkin jatkaa tutkimalla suhdetta opiskelijoiden kouluviihtyvyyden, masennuksen ja väkivaltaisen käyttäytymisen osalta.

Koska ampumavälikohtauksen ennaltaehkäiseminen on haastavaa, tulee oppilaitokseen tehdä toimintamallit ampumavälikohtaustilanteessa toimimiseen. Toimintamallit tulee tehdä jokaiseen kiinteistön osaan luomalla mielikuvat erilaisista uhista. Mielikuvaharjoituksen avulla pystytään laatimaan skenaarioita erilaisista kriisitilanteista, minkä avulla pystytään havaitsemaan mahdollisuuksia pelastautua kriisitilanteessa.

Poistumisturvallisuudesta kerättiin tietoa eri lähteistä ja henkilöiden käyttäytymistä poistumistilanteessa havainnoitiin poistumisharjoituksen avulla. Poistumisturvallisuutta tarkasteltaessa kävi ilmi, että henkilöt käyttävät lähes ainoastaan tuttuja poistumisreittejä ja henkilöiden toimintaan vaikuttaa hätäpoistumistilanteessa ryhmäpaine. Tämän vuoksi henkilöiden opastaminen kriisitilanteessa on äärimmäisen tärkeää ja oppilaitoksen käytäville tehtiin poistumiskarttoja minkä toivotaan vähentävän poistumistilanteesta aiheutuvaa tilojen ruuhkautumista. Poistumiskarttoihin tulee kiinteistön kaikkien käyttäjien perehtyä jo ennen hätäpoistumistilannetta. Hätäpoistumistilanteessa kiinteistön

käyttäjät tarvitsevat tietoa tilanteesta luotettavasta lähteestä. Tämän vuoksi kriisitilanteen sattuessa oppilaitokseen tulee perustaa johtokeskus mistä tilannetta voidaan johtaa. Johtokeskuksesta voidaan antaa tilannekohtaista tietoa kiinteistössä oleville joutumatta vaaratilanteeseen.

Henkilöiden käyttäytymistä poistumistilanteessa havainnoitiin poistumisharjoituksen avulla. Harjoitus järjestettiin oppilaitoksessa ensimmäistä kertaa kuuteen vuoteen, minkä vuoksi siitä ilmoitettiin etukäteen henkilökunnalle. Ensi kerralla harjoitus voidaan järjestää ilmoittamalla ainoastaan havainnointia suorittavalle turvallisuusryhmälle, jolloin tilanne olisi todellisempi ja myös henkilökunnan toimintaa saataisiin havainnoitua.

Poistumisharjoituksen järjestämisen jälkeen alkoi keskustelu siitä, pitäisikö kaikille kiinteistössä oleville ilmoittaa harjoituksesta etukäteen. Minä en henkilökohtaisesti löytänyt laista ilmoitusvelvollisuutta koskien poistumisharjoitusta, minkä vuoksi harjoituksesta ilmoitettiin ainoastaan henkilökunnalle. Selasin läpi pelastuslain (379/2011) sekä valtioneuvoston asetuksen pelastustoimesta (787/2003). Pelastustoimen Internet-sivujen mukaan poistumisharjoituksen järjestäminen on vapaaehtoista, joten myös harjoituksesta ilmoittaminen kuuluu mielestäni vapaaehtoisuuden piiriin (<http://www.pelastustoimi.fi>). Mikäli poistumisharjoituksesta ilmoitettaisiin kaikille etukäteen, muuttaisi se harjoituksen luonteen täysin. Tällöin henkilöt osaisivat toimia rationaalisesti, eikä poistumisharjoituksesta olisi juurikaan hyötyä. Henkilöiden toimintaa olisi turha havainnoida, sillä heidän käyttäytyminen olisi tietoista ja järkevää. Havainnoinnista ei saataisi yhtä suurta hyötyä irti, kuin harjoituksesta, josta ei ole ilmoitettu etukäteen. (Tuisku & Arvonon 2006, 54.) Tämän harjoituksen perusteella saatiin arvokasta tietoa kiinteistön toimivuudesta sekä henkilöiden toiminnasta hälytystilanteessa juuri sen vuoksi, että siitä ei ilmoitettu laajemmin.

Turvallisuuskulttuurin edistämiseksi pelastusharjoitus tulee ottaa osaksi oppilaitoksen jokavuotista toimintaa. Poistumisharjoituksen rinnalle voitaisiin ottaa harjoituksia koskien muitakin vaaratilanteita, kuten aseellista väkivaltilannetta tai pommiuhkausta. Tällaisten vaaratilanteiden harjoittelu on välttämätön varautumisen keino hyvään turvallisuustasoon pyrittäessä (Sisäasiainministeriö 2010, 14). Vaaratilanteiden harjoittelu edistää myös oppilaitoksen turvallisuuskulttuuria ja antaa valmiuksia toimia vaaratilanteissa. Tulipalotilanteen varalta poistumisharjoitusta voidaan kehittää lisäämällä tilanteeseen uhkakuvia, kuten savukoneen avulla luotu tulipalon tuntu (Tuisku & Arvonen 2006, 54). Tällöin pystyttäisiin havainnoimaan ihmisten toimintaa hieman todellisemmassa tilanteessa ja löydettäisiin kenties lisää turvallisuuspuutteita ja seikkoja, joihin tulee kiinnittää huomiota parempaan poistumisturvallisuuteen pyrittäessä. Ensi kerralla palohälytys tulee käynnistää paloilmoittimen avulla, jotta saadaan selville kuuluuko hälytys siinä tapauksessa koko kiinteistössä.

Edellisestä Suomessa tapahtuneesta kouluammuskelusta on kulunut yli kolme vuotta. Suuria muutoksia Kauhajoen tragedian jälkeen ei ole tullut oppilaitosten turvallisuuden parantamiseksi. Lainsäädäntö on käsiaseiden saamisen osalta tiukentunut, mutta se ei poista uhkaa seuraavasta koulusurmatragediasta. Keskustelu oppilaitosten turvallisuudesta on vähentynyt ja tiukassa taloustilanteessa nuorten mielenterveydestä ollaan valmiita karsimaan. Tuntuu siltä, kuin koko kansakunta olisi unohtanut Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat. Tuntuu siltä, kuin koulusurmat olisivat vain tahra Suomen väkivaltaisessa historiassa. Tuntuu siltä, että arvet on viimein ommeltu umpeen ja ihmiset työskentelevät ja opiskelevat onnellisina oppilaitoksissa varmoina siitä, että uutta kansakuntaa repivää tragediaa ei enää tapahdu. Entä kuitenkin, jos?

”The threat is here, it is real, and it must be dealt with as soon as possible”
(Boin & Hart 2007, 44)

LÄHTEET

Kirjallisuus:

Alho, R. 1999. Pelastustoiminnan operaatiosuunnittelu ja pelastustoiminnan johtaminen. 2. uusittu painos. Helsinki. Suomen pelastusalan keskusjärjestö.

Boin, A. & Hart, P. 2007. The crisis approach. Teoksessa Rodriguez, H; Quarantelli, E & Dynes, R. 2007. Handbook of disaster research. New York. Springer.

Depardieux, E. 2003. School violence and globalization. Journal of educational administration 41 (6), 582-602.

Hirsjärvi, S. Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki. Tammi.

Jaakkola, E. & Somerkoski, B. 2000. Tulitietoa. Helsinki. Suomen palopäälystöliitto.

Kerko, P. 2001. Turvallisuusjohtaminen. Jyväskylä. PS-kustannus

Langman, P. 2009. Why Kids Kill. New York. Palgrave Macmillan

Majamaa, J. 2009. Rakennuksen turvamerkkit. Helsinki. Suomen pelastusalan keskusjärjestö.

Mannermaa, M. 1999. Tulevaisuuden hallinta. Helsinki. WSOY

Miettinen, J. 2002. Yritysturvallisuuden käsikirja. Helsinki. Kauppakaari

Nissilä, M. 2010. Nuorten hätähuutoihin reagoitava. Opettaja-lehti 37/2010, 52-53.

Oikeusministeriö. 2009. Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. Helsinki.

Oikeusministeriö. 2010. Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008. Tutkintalautakunnan raportti. Helsinki.

Proulx, G. 1993. A Stress Model for People Facing a Fire. Journal of Environmental Psychology 13 (2), 137-147.

Ripatti, R. & Waitinen, M. 2009. Oppilaitoksen turvallisuusopas. Helsinki. Suomen palopäälystöliitto.

Salminen, J. 2011. Jatkuva uhka. Suomen kuvalehti 8/2011. 25-31.

Sisäasiainministeriö 2010. Oppilaitosten turvallisuus. Työryhmän raportti. Helsinki.

Sorensen, J. H. & Vogt Sorensen, B. 2007. Community processes: Warning and evacuation. Teoksessa Rodriguez, H; Quarantelli, E & Dynes, R. 2007. Handbook of disaster research. New York. Springer.

Squires, P. 2000. Gun Culture or Gun Control. Firearms, Violence and Society. Florence, KY, USA.

Tuisku, E. & Arvonen, S. 2006. Joka kodin turvavinkit. Helsinki. Multikustannus Oy.

Vikström, J. 2000. Yritys- ja laitossuojeluopas. 2. uusittu painos. Helsinki. Suomen pelastusalan keskusjärjestö

Virtanen, M. 2004. Pelastussuunnitelma. Helsinki. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö

Virtanen, M. & Virpiaro, M. 2008. Talon turvaopas. 6. korjattu painos. Helsinki. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.

Vossekuil, B. Fein, R. Reddy, M. Borum, R. Modzeleski, W. 2002. The final report and findings of the safe school initiative: Implications for the prevention of school attacks in the United States. Washington D.C.

Yhdeksän uutiset. Suomi 2008. Paatero koventaisi koulu-uhkausten rangaistuksia. Esitetty 20.10.2008. MTV3.

Sähköiset lähteet:

Järvelin, J. Kauhajoki. Saatavissa:

<http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/pages/EF4002CE1251B4B8C22575760038E2A5>

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 759/2004.

Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040759>

Pelastuslaki 379/2011. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Pelastustoimi. 2009. Poistumisharjoitus. Saatavissa:

<http://www.pelastustoimi.fi/neuvontapalvelu/4660?keyword=poistumisharjoitus>

Rikoslaki 39/1889. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sisäasiainministeriön asetus rakennusten poistumisreittien merkitsemisestä ja valaisemisesta 805/2005. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050805>

Tietojärjestelmien ylläpitosäännöt. Saatavissa Turun ammattikorkeakoulun intranetissä:

<http://messi/palvelutjajohtaminen/5/5.12/Sivut/12.4.aspx>

Turun ammattikorkeakoulu. Arvot ja strategia. Viitattu 14.9.2011. Saatavissa www.turkuamk.fi > Esittely > Arvot ja strategia

<http://turkuamk.fi/public/default.aspx?nodeid=17369&culture=fi-FI&contentlan=1>

Turun ammattikorkeakoulu. Yhteiskuntavastuuraportti 2010. Viitattu 14.9.2011. Saatavissa

www.turkuamk.fi > Esittely > Yhteiskuntavastuu > Yhteiskuntaraportti 2010

<http://turkuamk.fi/public/default.aspx?nodeid=8486&culture=fi-FI&contentlan=1>

Turun ammattikorkeakoulu. Yleisesite 2010. Viitattu 14.9.2011. Saatavissa www.turkuamk.fi > Esittely > Yleisesite 2010

<http://www.turkuamk.fi/public/download.aspx?ID=110343&GUID={0659B1A3-B4D9-4A46-BE2F-D7A44F33D4CF}>

Työturvallisuuslaki 738/2002. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 787/2003.

Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030787>

Sisäinen palotarkastuslomake

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK

Sisäinen palotarkastus

Pelastussuunnitelmassa esitetään vastuuhenkilöt ja palotarkastusvälit.		
Rakenteellisten ratkaisujen osalta tarkastetaan, että kohde on rakennusluvan mukaisessa kunnossa.		
	Kunnossa	Korjaustoimenpide
1. POISTUMISTURVALLISUUS		
• Kulkureitit uloskäytävään ja uloskäytävät tavaroista vapaat		
• Ovet kulkureiteillä uloskäytävään ja ulos avattavissa		
• Kulkureittien merkinnät		
• Poistumisohjeet		
2. PALO-OSASTOINTI		
• Palo-ovet itsestään sulkeutuvat ja salpautuvat		
• Huoneiden ovet pidetään suljettuina savukaasujen leviämisen estämiseksi		
• Automaattisesti auki viritetyt ovet pystyvät sulkeutumaan		
• Kaapeli- ja putkiläpiviennit tiivistetty		
• Ilmanvaihtolaitteiston palonrajoittimet paikoillaan		
3. TURVALLISUUTTA LISÄÄVÄT LAITTEET		
• Alkusammutuskalusto huollettu ja tarkastettu		
• Alkusammuttimet paikoillaan		
• Alkusammutuskalusto helposti havaittavissa ja käyttöön otettavissa		
• Sammutuslaitteisto, palonilmaisulaitteisto, savunpoistolaitteet, turva- ja merkkivalaistus: nimetty ja koulutettu hoitaja, hänellä tarvittavat varahenkilöt määräaikaistarkastukset tehty kunnossapito-ohjelmaa noudatetaan		
4. SÄHKÖLAITTEET		
• Sähköasennukset määräysten mukaisia ja määräaikaistarkastettu		
• Koneet ja laitteet huollettu ja puhdistettu		
• Viallisten valaisimien kunnossapito järjestetty		
• Valaisimet riittävän etäällä syttyvistä materiaaleista		
• Sähkökeskusten edustat vapaat		
5. ILMANVAIHTO		
• Ilmanvaihdon pysäytys merkitty ja käyttö ohjeistettu		
• Ilmanvaihdon puhdistustarve kartoitettu		
• Ilmanvaihtolaitteiden toimintakunto tarkastettu		
6. LÄMMITYSLAITTEET		
• Suojaetäisyydet syttyviin materiaaleihin riittävät		

• Kunnossapito ja huolto järjestetty		
• Savuhormien kunto tarkastettu ja hormit nuohottu		
7. PALAVAT NESTEET JA KAASUT, VAARALLISET AINEET		
• Säilytys ohjeiden ja lupien mukainen		
• Merkinnät ohjeiden mukaiset ja hyvin havaittavissa		
8. VÄESTÖNSUOJAT		
• Huolto- ja kunnossapitohenkilöstö nimetty		
• Kunnossapidosta huolehdittu		
• Merkinnät hyvin havaittavissa		
9. TULITYÖT		
• Tulitöiden valvontasuunnitelma tehty ja sitä noudatetaan		
• Tilapäisillä tulityöpaikoilla työntekijältä edellytetään voimassaoleva tulityökortti		
10. TUHOPOLTOT		
• Asiattomien henkilöiden pääsy rakennukseen ja sen läheisyyteen estetty		
• Ulkovalaistus riittävä		
• Kulunvalvontalaitteisto riittävän kattava		
• Syttyviä materiaaleja ei säilytetä rakennuksen seinustalla eikä lastauslaitureilla		
• Jätekatokset riittävän etäällä rakennuksesta tai hyvin palo-osastoituja ja lukittuja		
• Asiattomien pääsy käsittelemään turvajärjestelmiä on estetty		
11. SIISTEYS JA JÄRJESTYS		
• Jätekuljetus järjestetty riittävän usein		
• Jäteastioita varattu riittävästi		
• Jäteastioille ja varastoitaville tavaroille järjestetty asianmukaiset tilat		
• Tilat siivotaan säännöllisesti ja riittävän usein		
• Käytävät kulkukelpoiset		
12. PELASTUSSUUNNITELMA		
• Suunnitelma pidetty ajan tasalla		
• Henkilöstö koulutettu ja vastuut tiedetään		
• Harjoituksia järjestetty		
• Suojelumateriaali tarkoituksenmukainen ja tallella		
13. PELASTUSLAITOKSEN TOIMINTAEDELLYTYKSET		
• Kohdekortti ajan tasalla		
• Pelastustiet ja pihajärjestelyt		
• Opastaulu ja rakennustunnukset		
• Sammutusreitti kellarikerroksiin		

Poistumisharjoituskysely

Turun ammattikorkeakoulu
Lemminkäisenkadun toimipiste

Poistumisharjoitus 22.9.2011

Suojelualue: _____

1. Kuuluiko hälytys alueellasi? ei kyllä
2. Tajusivatko ihmiset poistua hälytyksen kuultuaan? ei kyllä
3. Poistumisnopeus (ripeää, hidasta...)

Aika hälytyksen alkamisesta oman alueen tyhjenemiseen: _____

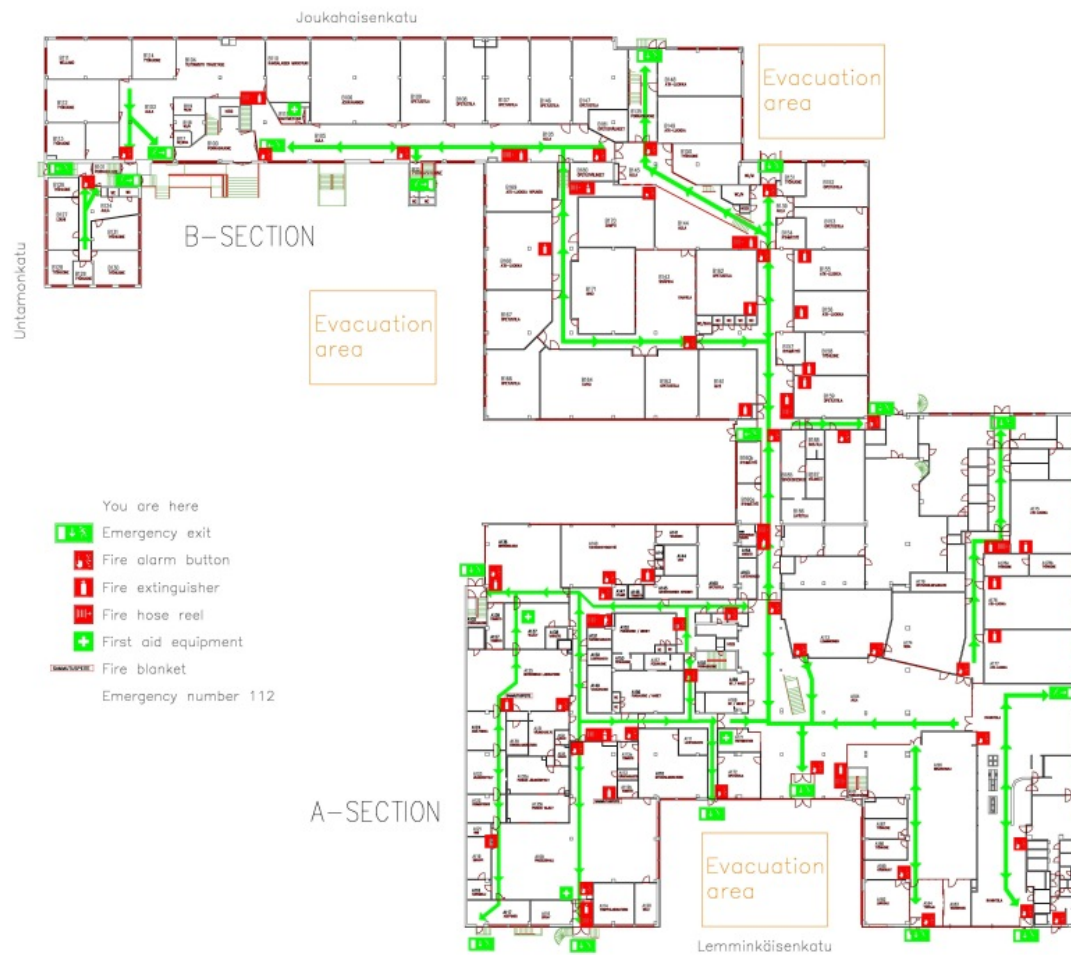
4. Ruuhkautuivatko tilat? Ei kyllä , mitkä? _____

5. Oliko henkilökunta motivoitunutta poistumaan? ei kyllä
6. Olivatko opiskelijat motivoituneita poistumaan? ei kyllä
7. Ilmenikö poistujien keskuudessa ”paniikkia”? ei kyllä
8. Toimiko ryhmä yhtenäisesti, vai oliko joukossa sooloilijoita (esim. pyrkikö joku/jotkut muista uloskäynneistä, kuin mistä muut)? ei kyllä , miten se ilmeni? _____

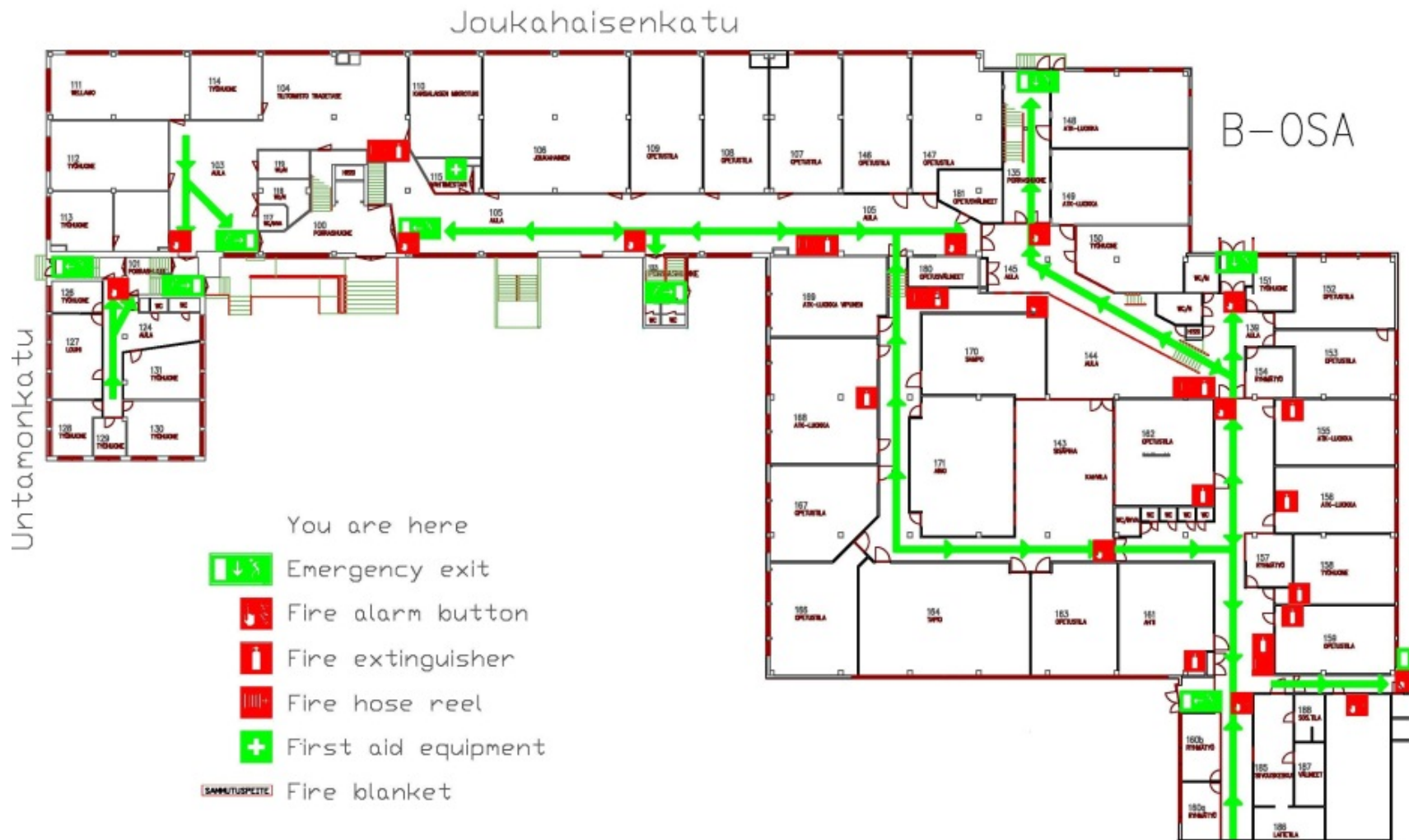
9. Olivatko poistumisreitit esteettömiä? ei kyllä
10. Hankaloittivatko kiinteistön ominaisuudet poistumista (kapeat oviaukot, rappuset, kalusteet ym.)? ei kyllä , miten? _____

11. Sulkeutuivatko palo-ovet hälytyksen alettua? ei kyllä
12. Muut huomiot:

Poistumiskartta 1. kerros

Poistumiskartta 1. kerros B-osa

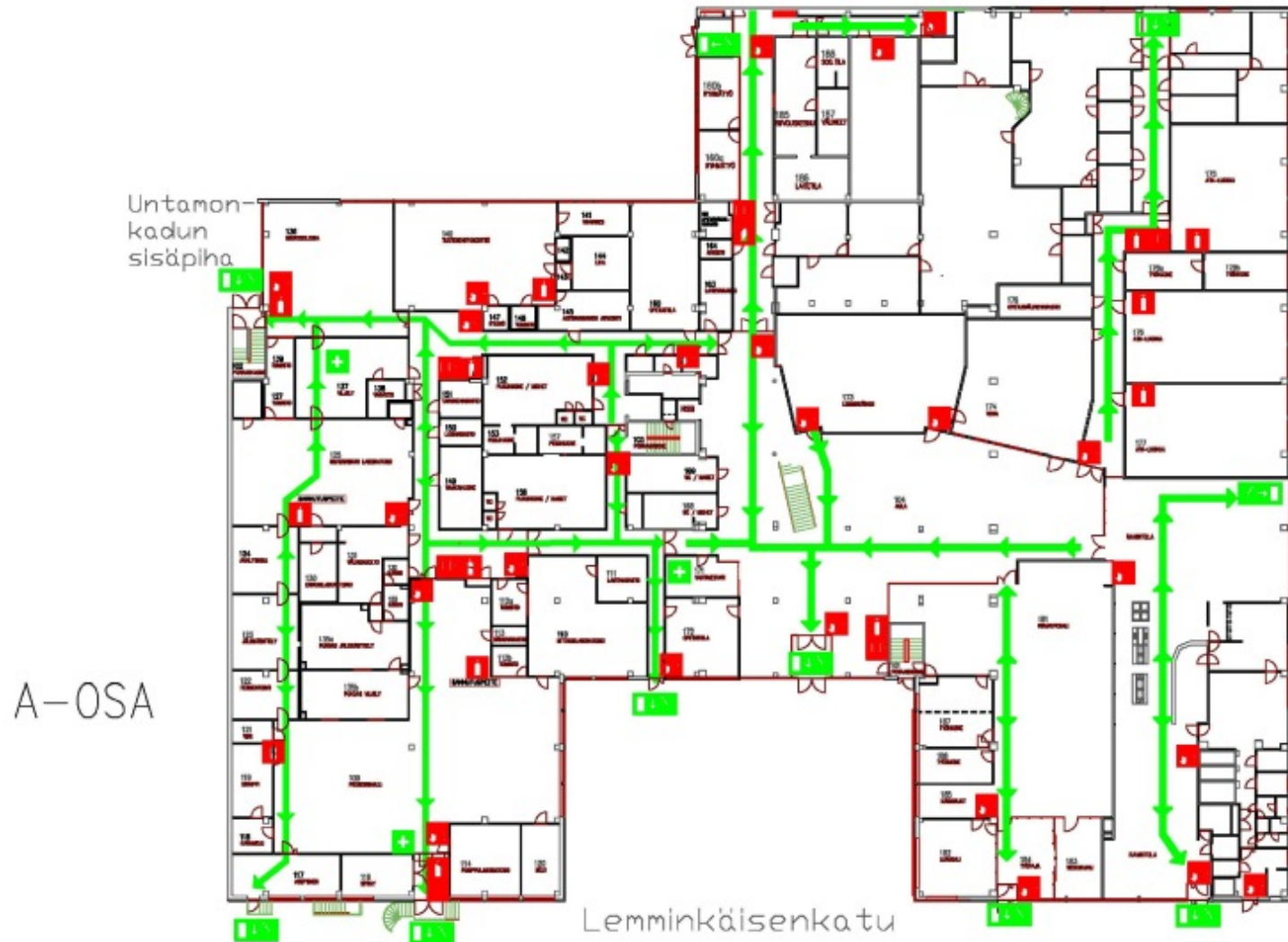
Poistumiskartta 2. kerros B-osa

Poistumiskartta 3. kerros B-osa

Poistumiskartta 1. kerros A-osa

Poistumiskartta 2. kerros A-osa

Poistumiskartta 3. kerros A-osa

